

**מדריך למורה
"אוצר תחת הגשר"
גרסת ברסלב וגרסת פשיסיה**

הקדמה:

הכנסת יחידת הלימוד של הספר החסידי עברה כברת דרך ארוכה מאז שהועלתה לראשונה לפני שנים רבות על ידי מורים בשיטת אשר חפשו חומרים ספרותיים אשר יהלמו את קהל העיד של הציבור הממלכתי דתי. התוכנית זכתה לדחיפה רבה על ידי ד"ר אסתר קולומבוս המפMRIית הקודמת ועל ידי ד"ר טלי יניב המפMRIית הנוכחית. וכן על ידי שיתוף הפעולה הרוב של הרכזות האזוריות. אין ספק שישנם קשיים מסוימים בהוראת יחידה זו, אולם יחד עם זאת מורים אשר לימדו את היחידה ציינו כי לאחר טבילה האש הראשונה, התלמידים וגם המורים התבחרו מאוד לתכני הלימוד. ובסיומו של הלימוד התעשרו התלמידים גם המורים.

אני מודה לכל מי שהוביל את המהלך בשנים האחרונות ולכל מי שתמך לאורך הדרך ואני תקווה כי אכן הספר החסידי ימצא מסילות לבם של כל הלומדים והמלמדים.

ASHMAH לקל שאלות, הערות, תשובות וכיוצא"ב דרך הדואר האלקטרוני: hanahen@gmail.com

המדריך למורה שלහלן מכיל¹:
מבואות לתנועת החסידות וספרותה (מבוא היסטורי, ספרותי ואידיאי)

מבוא לחסידות ברסלב ופשיסיה.

ניתוח פרטני של שתי הגרסאות והשוואה ביניהן.

הערה

הצעות דידקטיות.

מבוא ההיסטורי

תנועת החסידות הינה תנואה רוחנית-חברתית אשר שינתה את פני החברה היהודית במאות שנים האחרונות מבחינה חברתית ו מבחינה רוחנית. תנועת החסידות נוסדה ע"י ר' ישראל המכונה "בעל שם טוב" (על שם יכולתו להשתמש בשמות הקדושה של הקב"ה למטרות חיוביות, ובראשי תיבות מכונה "הבעש"ט"). החסידות התחלתה מבחינה גיאוגרפיה באוזור הרי הקרפטים בדרכים מזרחה פולין בימים ההם, וכיום האזור נמצא באוקראינה.

הבעש"ט התחיל לבשר את בשורתו החדש לעולם בסביבות שנת תש (1730). עד שנת פטירתו של הבעש"ט בשנת תשכ (1760) הייתה החברה שמסביב לבעש"ט מצומצמת וברובה מרכיבת מתלמידי חכמים, דרשנים ורבנים. החסידות התפשטה בעיקר בדרך השני בהנגתו של ר' דב בער המכונה "המגיד מזורייטש". התפשטותה הייתה מהירה מאוד ותועת פחות ממה שנה מאז הוסודה היא כבשה כמעט את כל יהדות מזרח אירופה עם שלוחות למרכז אירופה ולא"י. תנועת החסידות הצליחה לשകם את עצמה לאחר השואה שבה נספו רוב חסידיה ומנהיגיה. החסידות הינה תנואה דינמית ופעילה עד היום. בשנים האחרונות ניכרת התעוררות ופתיחה לרעיון תרבות.

אחד השאלות המרכזיות העולות מול תופעת החסידות היא: מה הביא להתפרצויות החסידות דווקא בתקופה שבה היא נוצרה? וכן מה הביא להתפשטותה מהירה. תשובה רבתות מגוונות ניתנו על ידי החוקרים השונים במהלך השנים האחרונות. התשובה המדעית המקובלת כיום היא, כי התפרצויות תנועת החסידות והתפשטותה מהירה והרבה הייתה ביטוי להלך רוח רוחני, פנימי, שפיעע מתחתי לפני השטח. היה צמאן בעם להתחדשות רוחנית שאוטו סיפקה החסידות, אולם הנזונים הסבבתיים שבhem פعلا החסידות הם אשר זרזו את הוווצרותה ואת התפשטותה.

¹ לא כל האינפורמציה המובאת להלן רלוונטית ללימוד הספרים הנ"ל, אולם היא מובאת לצורך הרחבת השכלת המורה ותלמידיו.

הנתונים הסביבתיים הללו קשורים ברקע הכלכלי-מדיני של היהודים בפולין באותה תקופה ובתקופות שקדמו לה. החל מהאמצע המאה ה-17 פולין היהודי הייתה נתונה במצבות פנים וחוץ רבות. דוגמת מרד הקוזקים השני (המכונה בתולדות ישראל "פרעות ת"ח ת"ט" או גזירות חלמינצקי) עברו דרך תנועת השבאות (תנועה משיחית בראשותו של שבתי צבי אשר התברר לבסוף כמשיח שקר), מלחמות עם שבודה וכלה בחיסולו של פולין כמדינה עצמאית ע"י חלוקתה לשני המדינות השכנות לה: רוסיה, אוסטרו-הונגריה ופרוסיה. תקופה זו של מלחמות פנים וחוץ מכוна בתולדות פולין "המבול", מושם שתוֹךְ מכמה וחמשים שנה עברה פולין טליתות עצומות אשר החלישו את חברתה כלכלתה. היהודים היו בין הנפגעים העיקריים של מצב זה שכן פרנסתם הייתה תלויה במידה רבה במצב כלכלי יציב. יתרה מכך חלק גדול מהעם והטסcole שנוצר בפלין השתרר בצורן פרעות כלפי היהודים. במילוי אחרות היהודים שלמו מחיר כבד על אי יציבות זו. ועל כך יש להוסיף את הביעות הרוחניות שנוצרו עקב ניפור התקנות המשיחיות אשר תלו בשבי צבי.

נתונים אלו הם אשר זרזו את התפרצות החסידות והתפשטותה, שכן למסורת הרוחנית של החסידות היו גם השלכות חברתיות. ככלומר: החסידות לא הייתה תנואה חברתית, אלא תנואה רוחנית מלכתחילה, אולם המשמעויות החברתיות שלה היו גורם משיכה חזק מאוד לכל שכבות העם, וזה אשר הביא בין השאר להתפשטות המהירה שלה.

התפשטותה המהירה של החסידות והפיקת רעיון זה שווים לכל נפש לא עברו בשקט בעם היהודי. החל מהדור השני של החסידות התחילה התנוגות חזקה לחסידות. ההתנגדות היהנה בהנהגתו של ר' אליהו מווילנא המכונה "הגאון מווילנא". הסיבה העיקרית להתנגדותו היהנה המסתירים של החסידות שהיו נראים בעיניים למדי, אולם שם היו עלולים להתרפרש כהטעורות מחודשת ומסוכנת של תנועת השבאות. ההתנגדות היהנה חזקה מאוד ולעתים הייתה מלווה אף בחרמות והלשנות.

החסידות בדור הראשון הייתה ברובה בהנהגה ריכוזית של הבעש"ט אולם החל מהדור השני החל פיצול בחסידות. הרבה מהתלמידים החסידים פתחו "חצר" (כלומר, קהילה, חברה) משליהם. כיוון מוכנותן לשירות חצרות חסידות אשר החלקו יש היבט יהודי המתבטא בהדגשים שונים בתחום תורת החסידות.

מבוא אידיאי

לאחר שנבחנו הצדדים ההיסטוריים של תנועת החסידות והובאה הקביעה כי תנועת החסידות היא תנואה רוחנית יש לבדוק מהם המסרים הרעיוניים, או במילים אחרות: מה החידוש הרוחני שהביאה החסידות לעולם היהודי? אם נהייה לרגע כמו אותו גוי שבא לשם ובקש לו למדו את כל התורה על רגל אחת, ואף אנו שנשאף לדעת את כל תורת החסידות על רגל אחת נסח זאת בפסוק אחד: "מלא כל הארץ כבודו" (ישעיהו, ג), או בניסוח הארמי מתיקוני זהר "ליית אתר פנו מיניה"² שתרגומו: "אין מקום הפנו ממני", ככלומר מהאלוקות.

תפיסה זו טוענת כי הקב"ה, האלוקות, הקדשה, מלאה את כל העולם, ואין מקום אפילו הקטן ביותר, ואף השפל והטמא ביותר שאין בו קדושה. יתרה מכך אם מתוך הכרה בגודלו של הקב"ה נטען כי אין קדשה במקומות טמאים או במצב טומאה ורועל, הרי שאנו לא רק שלא מכבדים את כבודו של הקב"ה אלא אנו כופרים בגודלו ובעלותו הטוטלי שבעולם, שכן אנו טוענים כי ישנו מקומות, אנשים או מצבים שהקדשה נעדרת מהם, ונימה זו אליבא דחסידות היא כפירה עיקר.

תפיסה זו של קדשה השוריה בכל מכונה בלשון המחקר האקדמי 'אימאנציפציה אלוקית'. ככלומר, עצמותי. בעצם העולם, מטבחו בראיתו טובעה בו האלוקות, היא חלק אינטגרלי ממנו.

התפיסה החסידית מציעה להסתכל על העולם ככפול פנים. מצד אחד הוא מציאותי וגשמי, ומצד שני מסתתרת בתוכו אלוקות. אי ראיית האלוקות בתוך הגשמיויות נובעת מנקודת הראיה של האדם. על כן יעדו המרכז של האדם בעולם האלוקות.

הוא לחשוף את האלוקות שבתוך המציאות, ואך זו שבתוך החטא, הטומאה והרועל. לתפיסה האימאנציפטיבית ישן השלכות רבות והמרכז שבחן היא אופן ההתייחסות של האדם לצרכי הגשמיים. התפיסה החוזר חסידית סוברת שכל הcrcים הגשמיים הם רק אמצעי למטרה העליונה של עבודות ה', ואילו התפיסה האימאנציפטיבית החסידית שחדגה לצרכים הגשמיים היא עצמה עבודה ה', בניסוח החסידי היא מכונה 'עובדת ב깅מיות'. מכאן גם ההתנגדות העזה של החסידות לתעניות ולסיגוף.

² תיקוני זהר, תקון נז.

لتפיסה חסידית זו יש כאמור לעיל השכבות חברתיות מרחיקות לכת, שכן כמו שיש למצוא אלוקות בכל מרכיב של הבריאה אפילו הנמוֹך ביוֹתֶר, כך יש למצוא קדושה ואלוקות גם אצל האדם הנמוֹך והשפַּל ביוֹתֶר מבחינה אישית, חברתיית ורוחנית. החברה הטרומ חסידית הייתה חברה מעמדית. חברה אשר היה פער גדול ומתנכר בין האליטה המלدنית לבין פשוטי העם שחלקים הגדול היו בוראים ועמי הארץ. החסידות הציעה הסתכבות אחרת על השכבות הנחות חברתיות והיא שגהם בהם ישנה אלוקות וקדושה. מכאן ההעכמתה החברתית שהיתה לפשוטי העם בחברה החסידית.

מתוך התפיסה האימננטית היסודית נגורות התייחסויות רבות למציאות ולסובב שבסוגרת זו לא יוכל להרחב עליהם את הדיבור בשל קוֹצֵר היריעָה, אולם נתמקד בהן רעיונות מרכזים המופיעים בספרים שבתוכניהם הלימודים והמרכזי בינהם הוא הצדיק:

המושג 'צדיק' הינו מונח המופיע כבר במקרא ומשמעו: אדם הנוהג לפי הצדק והדין. כבר חז"ל הפיקעו את המושג זהה ממשמעו וקבעו כי הצדיק הוא מושג מופשט. הוא כח קוסמי המחזק ומקיים את העולם, ודרשו על כך את הפסוק במשל³ "צדיק יסוד עולם". בחסידות התגלם הצדיק בדמות קונקרטית. הצדיק יניח בכוחות רוחניים גבוהים. הוא בעל יכולת התקשורת עם העולמות העליונים. ביכולתו של הצדיק להוריד שפע עולם. הצדיק הוא חוליה קשורה. מעין תחנת מסחר בין העולם העליון לעולם הארץ. השפע שאותו מעביר הצדיק יכול להיות שפע רוחני או שפע גשמי. יכולתו הרוחנית של הצדיק היא כה גבוהה שהוא מסוגל להשפיע גם על העולמות העליונים. הצדיק ישנו ופקיד חברתי - רוחני בדור. יש לו אחריות כלפי הפשוטים ואין לו אפשרות להתנתק מהם, גם אם מצבם הרוחני הירוד עלול להשפיע עליו. המושג הצדיק אף הוא אינו מושג חסידי חדש, אלא החסידות יצקה לתוכו תוכן חדש. הצד לפि המקרא הוא אדם המתנהג בחסד, כלומר מעבר לשורת הדין. וזהי אף התביעה של החסידות ממאמינה. עליהם להתנהג מעל ומעבר לנורמה הדתית ההלכתית המקובלת. עליהם לקבל על עצם תביעות רוחניות, התנהגותיות מעבר לנורמה ההלכתית המצופה. לדוגמה: תפילה אינה צריכה להעשות רק כדי לצאת ידי כובה, אלא על האדם להשקי עאנרגיה רוחנית רבה, רכוֹז עצום במילים ובתוכן התפילה על מנת שיוכל להגיע לרמה רוחנית גבוהה, עד שירגש באופן ברור את קרבת אלוקים.

מה היחס בין תפקיד הצדיק לבין חובת החסיד?

זהה שאלת מרכזית שנדונה בתורת החסידות והתשובה אליה אינה איננה אחידה. היו זרמים בתחום החסידות אשר נתנו הצדיק שטח רחב של אחריות ופעולות. אין פטור מלא של הצדיק מעבודה אישית – רוחנית, אולם הוא מחויב בקשר עם הצדיק על מנת שיצלח בדרכו. לעומת גישה זו היו זרמים בחסידות אשר ראו את תפקיד הצדיק כתפקיד של מכון, מייעץ, ועיקר העבודה מוטלת על הצדיק. המחלוקת בין גישות אלו היא העומדת בסיס האידיאולוגי של הספרדים שלפנינו.

מבוא ספרותי

החסידות יקרה בשני אפיקי יצירה מקבילים. האחד: יצירה עיונית המתבטאת בעיקר בדרשות המוסבות על פרשיות השבעו ומוועדים. אפיק היצירה השני הוא הספרות.

ימיו של הספר החסידי כימיה של תנועת החסידות. כבר מראשית החסידות נוצרו סיפורים. הם הילכו בע"פ שנים רבות עד אשר הגיעו על הכתב. זו הסיבה שלספר החסידי ישנים סממנים של הספרות העממית. חלק מהסיפורים החסידיים נוצרו ע"י מנהיגי החסידות והם השתמשו בהם פעמים רבות על מנת להבהיר את המסריהם הרוחניים שלהם וגם כדי לקרב אנשים חדשים לתנועה.

שימוש בספרים על מנת להבהיר מוסרים מורכבים לקהל הטרוגני אינו חידושה של החסידות זהו אמצעי DIDKTI מוכר. חידושה של החסידות הוא ביחס המועצם שלו לסיפור. מבחינתה של החסידות הספר אוינו רק אמצעי DIDKTI, אלא יש לו כח לפעול בפני עצמו. עצם היוגד הספר יכול לעורר כוחות רוחניים ויכול לפעול. היוגד ספר מושווה בחסידות לכל פעולה אחרת דתית כמו תפילה ולימוד תורה. ישנו עדויות רבות בחסידות על צדיקים אשר השתמשו בספר כדי להוציא חולים, או כדי לעזור לאשה המקשה ליד ועד.

למרות שהסיפור החסידי בקירה ראשונית נראה נאיבי, ללא עמוקים ואולי לפחות פעמים אף ילדותי. בפרט אם יש בו שיבושי לשון (שכן העברית לא הייתה שגורה על פיהם של המספרים). הרי יש בספר החסידי עמוקים גדולים מאוד. הסיפור החסידי הינו תשקיף לאידיאה החסידית. במיללים אחרות: הסיפור החסידי וספרות העיון החסידית הם שני צדדים של אותה מטבע. הספרות מביעה את הרעיון החסידיים לבוש ספרותי. הרוצה לעמוד על עומקו של הסיפור החסידי חייב להיעזר בעיקרי האידיאה החסידית כפי שהוא מוכרים מתוך ספרות העיון החסידית.

יחד עם זאת יש להציג כי הסיפור החסידי הוא יצירה ספרותית העומדת בזכות עצמה. כלומר יש לה איכות ספרותיות. ניתן להזכיר על הסיפור החסידי את כל אותם כללים והגדירות ספרותיות הידועות ומוכרות ממסורת הספרות כמו עיצוב הדמות, עיצוב הזמן, עיצוב המרחב וכיוצא באלו. הלימוד ביחסה שלפנינו משלב בתוכו את הצדדים האידיאיים יחד עם מרכיבים ספרותיים.

אחד מעקרונות הנитוח הספרותי בכלל והניתוך של סיפור חסידי בפרט הוא כי ישנה התאמה בין העיצוב הספרותי לבין האידיאה הרוחנית. במיללים אחרות: הסיפור, ובפרט הסיפור החסידי, משקף אידיאה באמצעות העיצוב הספרותי. ומצד שני העיצוב הספרותי מכבع ומשריש את האידיאה החסידית.

בשני הסיפורים שלפנינו בגרסת ברסלב וברגרסת פשיסחא באה לדי ביתוי ההנחה שלעיל: לשני הסיפורים גרעין עלייתי שווה: לאדם המחבר אוצר תחרת גשר בעקבות חלומו נודע על ידי אדם אחר, אשר הוא פוגש על הגשר כי גם הוא תלם שהאוצר נמצא בביתו של המחבר. למרות השינוי החיצוני בעיליה שבשני הסיפורים כל מסטר ספר את הסיפור באופן שונה. עיצב שונה את הלשון, את הדמויות וכדומה. הבדלים אלו משקפים את ההבדלים שבין הזרמים השונים בחסידות בהם סופרו. לצורך הבנת ההבדלים נפנה להכרות מקיפה יותר עם שתי החסידויות הנ"ל:⁴

מבוא לחסידות ברסלב ולסיפורו ר' נחמן

ר' נחמן מברסלב (1772-1811) היה דמות מיוחדת וחריגת בנוף החסידי. ר' נחמן היה נינו של הבעש"ט (נכד של בתו). מצד אביו, היה ר' נחמן נכדו של ר' נחמן מהורדנקא שהיה תלמיד קרוב לב羞"ט ומראי הعليיה החסידית הגדולה שעלהה לארץ בשנת 1764 והתיישבה בטבריה (הניל קבור בבית הקברות העתיק בטבריה). לייחוסו של ר' נחמן מברסלב הייתה משמעותה בגלוי זהותו וה頓דעה העצמית הגבוהה שלו.

תורת החסידות של ר' נחמן שמה דגש עיקרי על נפש האדם. אמנם תורה החסידות בכלל הינה תורה נפש, אולם תורה ר' נחמן הינה תורה הנוגעת בנימים הדקים ביוטר של הנפש, ואף בצדדים האפלים שלה. תורה ר' נחמן מדגישה רבות את העליות והמורדות העובה על האדם בעבודתו הרוחנית ואת הדרך להתמודד עם מצבים אלו. ר' נחמן היה מודע לנفسו, ליצריו ולתנוודות העוברות עליו, והוא נתן לכך ביתוי בתורתו וביצירתו. ר' נחמן היטלטל כל שנות הנגתו בין מודעות עצומות גבוהה באשר ליכולתו להניג ולתרום לחסידיו לבין אי אמונה בכישורי להניג ולהשפיע. לכן מצויים בספרות ברסלב אמרות מנוגדות. מצד אחד קביעות דוגמת "אני אוליך אתכם בדרך חדשה שאך לא צעד בה. זו דרך ישנה מאד, אולם חדשה לגמרי"⁵. מצד שני אמרות כלפי חסידייו ותלמידיו המוכיחות אותן על התקרבותם אליו: "מה אתם נועסים אצל? הלא אני יודע עתה כלל? אני עתה רק פראסטיק [אדם פשוט] לגמרי"⁶ ר' נחמן התמודד רבוות עם המרה השחורה שהיא שרויה בה ולכן הדגיש רבות בתורתו את עניין השמחה ומכאן אחד המשפטים המפורטים ביותר בתורתו: "מצויה גדולה להיות בשמחה תמיד"⁷. תורה הנפש של ר' נחמן היא אולי אחד ההסבירים לפריחתה ולתפוצתה הרבהה של תורה ברסלב בימייו, שכן תורה מדברת לכל אדם באשר הוא, בכל תקופה, ובפרט בתקופה שבה המדע והטכנולוגיה כובשים את האדם והנפש יוצאת מופסdet.

תchnות עיקריות בחיי:

1784 – נשואים לבת גביר ומעבר לכפר הוסטein. לימים העיד כי השנים בכפר גבשו את דרכו הרוחנית בעיקר בקשר הרוחני עם הבורא באמצעות הטבע. (לדבר היתה השלה של ר' נחמן העשיר בספריו).

1798-1799 – נסעה לארץ ישראל. פרישה זו היא אחת המרכזיות והעלומות בחיי של ר' נחמן. נסעה זו הייתה כעין

⁴ להלן יובאו מבואות כלליים לשני הזרמים הנדונים ברסלב ופשיסחא, ניתוח פרטני ומדוברק של ההבדלים בין שתי הגרסאות.

⁵ תולדות מוהרנ"ת, חלק ב, פ"ה.

⁶ ר' נתן מנמירוב, שיחות הר"ן, אות קנג.

⁷ ר' נחמן מברסלב, ליקוטי מוהר"ן, תנייא, תורה כד.

משמעותה בדרכם להנאהה, וכן התקשרות עם ראשית ההיסטוריה של עם ישראל עבר נטילת ההנאהה לידו. הנסיעה הייתה כרוכה בקשישים ובסכנות רבות (שכן התקופה הייתה מלחמת נפוליאון בא"י). לאחר חזרתו הורה לרשותם כל דבר הנאמר מפני שכן לפיעודתו תורתו אחורי הנסעה לאرض הינה תורה אחרת מאשר לפניה.

2012 – מעבר לברסלב ומכאן שמו.

1810 – מעבר לאומן. עיר זו נבחרה ע"י ר' נחמן להזכיר בה, וכך התישב בה כאשר התברר לו כי מותו קרב. עיר זו הייתה מרכז השכלה של אוקריינה באותה ימים, ולרי' נחמן שהיטלטל כל ימיו בין אמונה לספק, הייתה מגמה לקרב את המשכילים לאמונה. כמו כן בית הקברות באומן הינו כבר אחים ענק לאלפי יהודים אשר נרצחו בעת אחת המרידות ור' נחמן ביקש להזכיר בקרבתם.

1811 – פטירה ממחלת השחפת, קבורה באומן. קברו משמש כאתר עליה לרגל בפרט בראש השנה.חסידי ברסלב לא מינו לו יורש לאחר מותו לפי שכך פירשו את דבריו "האש של תוקד עד ביאת המשיח"⁸, וכן הוא מכונים ע"י חסידים אחרים 'חסידים מתים'.

הנגתו של ר' נחמן לוויתה בחלוקת רבות בעיקר עם ר' אריה ליב המכונה 'הסבא משפולין' ועם דודו ר' ברוך ממזיבוז'. שורשי המחלוקת אינם ברורים דיימים ואינם מתבהרים לחלוtin לא במחקר ולא בספרות הברסלבית. נראה שהיה שילוב של מספר גורמים, ביניהם: צורות הנהגה שונות, מחלוקת על הגמונייה בהנאהה, מבנה אישיות שונה בתכלית ועד. יש לציין כי המחלוקת על חסידות ברסלב והנהגתה המשיכה גם לאחר מותו.

החברה אשר הקיפה את ר' נחמן בחיו הייתה מעטה ומיוחדת. היו אלו אנשים אשר חפשו רבינו מלטף או מרעיף ברכות ומופתים, אלא רבינו טובעני, מדריך רוחני ללא חנופה ולא משואה פנים. מכל תלמידיו ראוי לציין בעיקר את ר' נתן מנמירוב. הניל היה גם הסופר של ר' נחמן. הוא כתב את תורתו, סיפוריו ותולדותיו. הוא כתב גם ספרים רבים אשר הגדיל והחשוב בהם הוא ליקוט הלכות, ספר המסביר באופן רעיוני (בעיקר לפי תורה ברסלב) את כל ההלכות לפי סדר ארבעת החלקים של השולחן ערוץ.

ספרות ברסלב העיקרית:

ליקוטי מוהר"ן: ספר העיון המרכזי של חסידות ברסלב, בו מובאים עיקרי האידאה הברסלבית. חייו מוהר"ן: ביוגרפיה על ר' נחמן אשר כתוב תלמידיו ר' נתן.

ליקוטי תפילות: תפילות עפ"י תורתו של ר' נחמן, שחיבר ר' נתן מנמירוב בהוראת רבו. ליקוטי הלכות: ספר המסביר באופן רעיוני (בעיקר לפי תורה ברסלב) את כל ההלכות לפי סדר ארבעת החלקים של השולחן ערוץ.

סיפוריו:

סיפוריו ר' נחמן שייכים לקטגוריה מיוחדת במקול הסיפור החסידי שהוא סיפורים ששיפר צדיק, ולא סיפורים שישיפרו חסידים. ר' נחמן לא היה היחיד (צדיקים נוספים שספרו סיפורים הם לדוגמא: ר' ישראל מרוזין, ר' שמחה בונימ מפשיסחא ועוד), אולם ללא ספק הוא הנadol והפורה שבניהם. מצוים בידינו ביום כ-60 סיפורים מז'אנרים שונים (סיפורים, משלים, חלומות הכתובים כסיפורים, עדין לא נעשתה עבודה ליקוט מקיפה של הסיפורים הזרים בכל כתבי ברסלב ואף במסורות שבע"פ). הסיפורים המפורטים ביותר הינם 13 סיפורים המופיעים בקובץ "סיפור מעשיות" והמפורטים ביותר הם הסיפור הראשון "מעשה באבידת בת מלך". סיפורים אלו מוכנים בברסלב עד היום "הסיפורים המקודשים". רוב הסיפורים הינם סיפורים קצרים באורךים שונים.

ר' נחמן התחיל לספר סיפורים בקץ תקס"ו – 1806, ארבע שנים לפני פטירתו. עד אז יצירתו הייתה בדרך דרשנית מקובלת, הכולמת דרישות פסוקים המלויים במובאות מדברי חז"ל וכיוצא באלו (אם כי יש לציין שגם לדרישות יש יהודיות והן מעידות על דרך חשיבה לא מקובלת). המפנה בדרך הבalto של ר' נחמן, הכולמת מעבר להיגוד סיפורים לצד דרישות או במקומן, דורש התיחסות רחבה ומקיפה, אולם בקצרה ניתן לומר כי כרוף של אירוחים הביא את ר' נחמן לספר סיפורים, ביניהם: פטירת בנו אשר תלה בו תקוות משיחיות; התגברות המחלוקת עם הסבא משפולין; שלונות של מאיצים משיחיים גלויים ותובנה כי עליו לחפש דרך עקיפה. אכן הסיפור הראשון עוסק בין השאר גם בתחום הגאולה.

⁸ חי מוהר"ן, שיחות השיכות לתורתו, סעיף מו.

תורת הספרות של ר' נחמן הינה מורחבת ועמוקה היא מופיעה במספר מקומות בכתבי ברסלב. המקור המרכזי הינו בתורה ס' בלקוטי מוהר"ן. הרעיון המרכזי המופיע בתורה זו הוא כי ישנם סוגים שונים של סיפוררים. הדרגה הגבוהה והעומקה ביותר היא של "סיפורים מעשיות משנים קדמוניות", הכוונה היא שאליהם סיפוררים העוסקים בהוויה הקדומה ביותר, היסודית והבסיסית ומילא הנגעת ביסודות נפש האדם. סיפוררים מסוג זה יכולים לעורר את הישנים, ככלمر את האנשים שנשماتם נרדמה והם שכחו את הרוחניות שבחייהם. במקרים אחרות הסיפורים יכולים לעזור במצבם בו נכשלו כל הדרכים המוכובלות.

המאפיינים העיקריים של סיפוררי ר' נחמן:

(הערה: חלק מהמאפיינים אינם רלוונטיים לסיפור הנידון אולם הם תואמים את שאר סיפוררי ר' נחמן המופיעים בתוכנית הלימודים).

א. סיפורים קצרים בעיקרם, בעלי אורכים שונים.

ב. עיצוב עלילה מורכבת. לעיתים ישן מספר עלילות המצלבות ביניהן.

ג. עיצוב הגיבור על כל מרכזי נפשו בעיקר לבתו וייצורו.

ד. עיצוב מרחב מפורט מאוד. במקול הסיפור החסידי זהה לתופעה חריגה, שכן הסיפור החסידי מיעט בעיצוב המרחב.

ה. דמיון רב ומפותח. סגנון ציורי ותיאורי.

ו. שימוש מודע בספרוי עם כմקר להשתראה. ר' נחמן ראה בספרוי עם "נסתירות הרבה ודברים גבויים מאוד"⁹, ככלומר, בספרוי העם ישנים יסודות עמוקים נפשיים ורוחניים, אולם לפי תפיסתו המספרים העממים "לא ידוע כיצד בספר", וכן הוא השתמש בספרוי העם כחומר גלם ליצירותיו, אולם שינוי בהם מרכיבים מסוימים, אשר שניו באופן מהותי את הסיפור, כך לדוגמה: סיפורו 'מעשה בגין מלך ובן שפחה שהחלפו' עלילתו דומה לסיפור הידוע 'בן המלך והעני', אולם יחד עם זאת שונה מאוד ממנו.

ז. סיפוררו רוויים בסמלים רבים: יהודים, חסידיים, קבליים, פסיכולוגים וכן שימוש בארכיטיפים.

ח. סיפוררו ניתנים לפרשנותות שונות. ישנה קשת של אפשרויות פענוח בכל סיפור. ניתן להחיל על סיפוררו את הגדרתו של אברם הולץ לפרשנות ספר המעשים של עגנון¹⁰ 'המשל הפתוח'. הכוונה בהגדירה זו היא שהסיפור מצד אחד מתפרק כמשל, שכן הוא מכובן לעולם אחר מהעולם המתואר בספר. מצד שני הוא פתוח, ככלומר בעל מגוון אפשרויות אשר כולן עומדות מבחון הטקסט.

בפרשנות לסיפוריו יש להעזר בתורת ברסלב משום שרעיונות שהובאו בצורה סיפורית מופיעים אף בצורה עיונית בספרות העיוני הברסלבית. על דרך החידוד ניתן לומר כי את ספרו ברסלב יש לפרש "బברסלבית".

הפרשנות לסיפור ר' נחמן עברה גלגולים רבים. החל מדעות קייזריות אשר לא ראו בה יותר מאשר: "דברי הזיהה מトンך קדחת דעתית של איש חולה בגופו וברוחו"¹¹ ועד לימיינו בהם סיפוררי ר' נחמן ותורתו הם הנחקרים ביותר במקול חקר החסידות והסיפור החסידי. שלושה מגזרים עוסקים בניתוח סיפורו ברסלב: פרשנות פנימית בקרב חוגי ברסלב; פרשנות תורנית – ספרותית שאינה מבرسلב; פרשנות מחקרית – אקדמית. כולם, כל אחת בדרכה ולפי תפיסת עולמה מנסה לעמוד על סוד קסם יצרתו של ר' נחמן.

מבוא לחסידות פשיסיאח

חסידות פשיסיאח נסודה בשורשים הראשונים של המאה התשע עשרה. פשיסיאח הינה תולדה של מהפיכה בתוך החסידות. בדור הרביעי של החסידות כיהן בהנהגה החסידית בפולין ר' יעקב יצחק הורביץ הידוע בכינוי 'החוזה מלובלין'. הוא כונה כך משום שייחסו לו כוחות ראייה על טבאים. הנהגו של "החוזה" הייתה בעיקרה העצמה של כח מלובלין. בכך הוא המשיך את תורתו של רבו ר' אלימלך מליזינסק. ל'חוזה מלובלין' היה תלמיד בשם רבו ר' יעקב יצחק ריבנוביץ שכונה 'היהודי הקדוש'. (אחד הסיבות לכך היא טענתו כי הוא גלגול נשמו של מרדכי היהודי). "היהודי הקדוש" חלק באופן חיף על הנהגו של רבו וסביר כי בכך מתרחשת החסידות שבימי מלחמות המוקראת, אשר שמה לה למטרה לפתח את אישיותו הפנימית והרוחנית של האדם. הוא ראה בהנהגה שבה הצדיק הוא העיקר

⁹ הקדמת ר' נתן לסיפורים מעשיות לר' נחמן.

¹⁰ הספרות, ד (תשל"ג 1973), נס' 228 (331).

¹¹ שמעון דובנוב, *תולדות החסידות*, נס' 307.

פטור לא מוצדק מה العبودה האישית של החסיד. המחלוקת גרמה ליהודי הקדוש' לפרוש מחצרו של החזזה מלובליין ולהקם זרם חדש בחסידות שכונה מאז על שם העירה שאלה עבר ששמה פשיסחא (עירה קטנה ליד ורשא). תלמידו הגדול של 'יהודי הקדוש' וממשיך דרכו בהנאה של 'יהודי הקדוש' היה ר' שמחה בוניס מפשיסחא. חי בשנים 1827-1765. היה דמות מואוד לא שגרתית בנופה השמרני של החסידות. הוא היה כישרוני מאד, היה מנהל חשבונות של משפחת סוחרי עצים גדולת ומפורסת (משפחה בריגסן), לרجل עסקיו היה משוטט רבות בעיר הנמל דנציג (כיום גדןסק בפולין), היה רווק, מڪעו מואוד לא שכיח בקרב היהודים של אז, עיור ברוב שנויות הבוגרות, מספר סיורים ומשלים מקוריים, עם כל זה מנהיג בזרם חדש ומקורו בחסידות.

את זרם פשיסחא אנו מכירים היום באמצעות חסידיות שונות שיצאו מבית מדרשה. העיקרית שביניהן היא חסידות גור, וכן חסידיות אמשינוב, סוכטשוב, וורקי, ראדזין, ביאלה.

את התכונות הפרטניות של חסידות זו נכיר בהמשך בניתוח הסיפור.

ניתוח פרטני של הסיפורים

גרסת ברסלב

ר' שמואל הורביץ, סיפורים נפלאים, עמ' ס

מנשה שטייר מהוצר תחת הגשר :

פעם אחת חלם איש אחד מאיזה עיר, שבויינה תחת הגשר יש שם אוצר, על כן נסע לשם ועמד אצל הגשר וחיפש עצות איך לעשות, כי ביום איינו יכול מלחמת האנשים.

עבר שם איש חיל ואמר לו: "מה אתה עומד וחושב".

חשב בדעתו שטוב שיאמר לו, כדי שהוא יסייעו ויתחלקו, ספר לו כל העניין.

ענה ואמר לו: "איי יהודי שוטה, מסתכל על חלום, אלא מה, גם אני חלמתי שכאן וכך אצל זה וזה (והזיכיר העיר של האיש ושםו של האיש הזה) במחSEN יש אוצר האם אסע לפולני?!. ונסע האיש לבתו וחיפש במחSEN שלו, ומצא האוצר. ואמר אחר כך: "כעת אני כבר יודע האוצר נמצא אצלך אך לדעת על זה האוצר מוכרים לנוון לוונה".

כך בunningו עבדות השם. האוצר הוא אצל כל אחד בעצמו. רק לידע מן האוצר מוכחה ליטען אל הצדיק.

מבנה הסיפור:

הסיפור בני שלושה חלקים אשר אינם שוויים באורכם.

חלק ראשון: פרולוג – כלומר פתיחה שאינה מגוף העלילה, ונינתן להבין את הסיפור בלבד והוא מעשירה את העלילה. בסיפור הנידון הפרולוג הוא: מנשה שטייר מהוצר תחת הגשר.

המספר אינו אומר מי הוא אשר ספר את הסיפור או לא עיון בקובץ 'סיפורים נפלאים' שבו מופיע הסיפור מעלה באופן ברור כי אלו סיפורים אשר סופרו על ידי ר' נחמן מברסלב. ברור בזורה כמעט ודאית כי אלו סיפורים של ר' נחמן שכן קובץ סיפורים אלו היה בידי ר' אברהם חזן המכונה בחסידות ברסלב ר' אברהם בן נחמן. ר' אברהם חזן היה נחמן מטלוטשין שהיה תלמידו של ר' נתן מנימרוב שהיה תלמידו הגדול וכותב תורה של ר' נחמן. ר' אברהם חזן נחשב למסרואמין ומדובר והוא זה אשר מסר את כתוב היד לר' שמואל הורביץ שהיה מזקני ברסלב בירושלים והאחרון והוא אשר הדפיסו.

במילים אחרות: ממידע חזן סיפורו ברור ברמת וודאות גבוהה מאוד כי סיפור זה סופר על ידי ר' נחמן מברסלב ולכך התכוון במספר באמרו מנשה שטייר מהוצר תחת הגשר

חלק שני: גופ העלילה – למרות שהעלילה קצרה מאוד היא מכילה בתוכה את כל מרכיבי הסיפור המקובלים:

אקספוזיציה, סיבוך, שיא, התרה
אקספוזיציה: פעם אחת חלם איש אחד מאיזה עיר, שבויינה תחת הגשר יש שם אוצר, על כן נסע לשם ועמד אצל הגשר

סיבוך: וחיפש עצות איך לעשות, כי ביום איינו יכול מלחמת האנשים.

עבר שם איש חיל ואמר לו: מה אתה עומד וחושב.

חשב בדעתו שטוב שיאמר לו, כדי שהוא יסייעו ויתחלקו, ספר לו כל העניין

ענה ואמר לו: "איי יהודי שוטה, מסתכל על חלום"
וברגע זה כאשר היהודי שבסיפור חושב כי נסע לחינן לוינה וכל חלומו נגוז מגיע המפנה:
השיא: אלא מה, גם אני חלמתי שכאן וככאן אצל זה זהה (והזכיר העיר של האיש ושמו של האיש הזה) במחسن יש
אוצר האם אסע לפולוני?!

ולאחר מכן כתוצאת לוואי מהmphנה מגיעה ההתורה:
התורה: ונשע האיש לביתו וחיפה במחשן שלו, ומצא האוצר.
ולאחר מציאת האוצר מגיעה המסקנה אותה מסיק הגיבור מטהlixir מציאת האוצר, וגם היא חלק מההתורה:
ונאמר אחר כך: כעת אני כבר יודע האוצר נמצא אצלך אך לדעת על זה האוצר מוכראhim לנסוע לוינה.
חלק שלישי: אפילוג – זהו חלק נוסף לסיפור לאחר העלילה ואין מוגפה. בחלק זה ישנה התwichשות של המספר
למספר. בסיפור החסידי תפקידו של האפילוג בדרך כלל הוא לחזק את המסר המשתמע מתוך העלילה. בסיפור הנידון
ישנה השוואה בין תהליך מציאת האוצר לעבודת השם. כשם שלצורך מציאת האוצר היה על הגיבור לנסוע לוינה כי
שם נודע לו שהאוצר בביתו, וכך גם בעבודת ה' חובה לנסוע לבדוק כדי לקבל הדרכה למציאת הדרך הנכונה להעתלות
רווחנית: כך בעניין עבודת השם. האוצר הוא אצל כל אחד בעצמו. רק לידעו מן האוצר מוכראhim ليسע אל הצדיק.
מתוך הסיפור לא ברור מי אמר את האפילוג האם גם הוא כסיפור עצמו נאמר על ידי ר' נחמן מברסלב או שהוא תוספת
מאוחרת יותר. שאלת זו אינה רלוונטית כל כך לדין משום שברור כי היא נאמרה ברוח ברסלב והוא משקפת באופן
בולט את עמדת חסידות זו ביחס למקומו של הצדיק בחיים הרוחניים של החסיד.

הקשר בין העיצוב הספרותי לאידיאיה הרוחנית

כנאמר לעיל ישנו קשר הדוק בין העיצוב הספרותי לבין האידיאיה המשתקפת בספר. מצד אחד העיצוב הספרותי
משקף את האידיאיה, ומצד שני האידיאיה הרוחנית הכתובה את העיצוב הספרותי. במילים אחרות: העיצוב הספרותי
ואהידיאיה הרוחנית הם שני צדדים של אותה מטבע.
ראשית נאבחן את העיצוב הספרותי ולאחר מכן נבחן את מידת התאמתו לאידיאיה החסידית בגרסתה הברסלבית.
הסיפור כולל על כל מאפייניו עומד בסימן ת halo של הפתחות והסגורות.
בתחילת הסיפור באקספוזיציה, הגיבור של הסיפור, היהודי, עוזב את עירו ונouse לוינה בעקבות חלומו. וינה משמשת
בסיפור כzion ריאליסטי כמו גם הגשר שבו, שכן והוא השוכנת משני צידי גdot הדנובה משופעת בಗשרים המאפשרים
מעבר בין הגdots. יחד עם זאת וינה בספרו משמשת גם כVILLE. לפיכך משתמע כי היהודי יצא ממקום מתווך מגמה של
היפתחות לקראות מחזות ואפיקים אחרים. מגמות ההיפתחות נשכחת גם כאשר הוא מגיע לגשר, פוגש בשומר ומחליט
לשתחוו בャגמת חיפויו "כדי שישיעו ויתפרקו". אולם כאשר השומר לועג לי היהודי על מאמציו מגיע mphנה
בתפיסתו של המחבר. הוא אינו אומר דבר לשומר על זהותו, כלומר אינו מגלה כי הוא למעשה אותו אדם שעליו חלים
השומר כי בביתו נמצא אוצר. שתיקתו של היהודי מצינית תחילת ת halo של הפנמה המגיעה מתווך הבנה כי היושעה לא
תגעה מבהוץ, אלא היא תוצאה של ת halo פנימי. המשכו של ת halo זה מתבטא בעיצוב המרחב שבו נמצא לسور האוצר
– המחסן. על הגשר כVILLE בתפיסת ברסלב בפרט ובספרות בכללណון בהמשך, אולם לעניינו כת ברור כי המחסן הוא
ニיגדו המוחלט של הגשר. הגשר הינו בראשות הربים ואילו למחסן נדחקים כל הדברים הלא זמינים והלא חיוניים של
הבית. הוא בדרך כלל אפלולי ואני מצוי במקום מרכזיו של הבית, אלא במקום צדדי.

ת halo החצנה וההpanma אופייני מאוד לתפיסת עולמה של חסידות ברסלב. החסידות בכלל הינה תורה רוחנית עם
דגם נפשי – פנימי, שכן היא כיוונה את האדם למצוא את האלוקות בהוויה כולה, מתוך מודעות פנימית וייחוס חשיבות
עכומה לכוח מחשבתו ואמונתו של האדם. יחד עם זאת היו לחסידות בראשיתה גם מגמות קוסמיות. חסידות ברסלב
העמיקה בהרבה את מגמותה המופנמת של החסידות ושמה את עיקר הדגש בתורתה על עבודה ה' פנימית. עיקר
המגמה של תורה ברסלב היא הפניה של המשאים פנימה, מתוך התבוננות מעמיקה בנפש האדם. המעיין בכתביו
ברסלב בפרט בכתביו ר' נחמן נדמה לו לעיתים כי נפשו ממש שקופה בפני ר' נחמן. ר' נחמן היה מודע מאוד לצרכי של
האדם ולכוחה הרווחני והבונה כאחד. הוא הכריך מאד מקרים את טליתות הנפש, את העליות והמורדות שבעבודה
הרוחנית, את התנודות שבין ספק לאמונה ועוד. על דבריו חז"ל בגמרה במסכת ראש השנה: "שלשה ספרים נפתחין

בראש השנה, אחד של רשיים גמורים, ואחד של צדיקים גמורים, ואחד של בינויים.¹² דורשים חסידים על דרך החידוד שאלות שלושה ספרים מרכזיות שבחסידות: ספרן של בינויים, זהו ספר התניא של ר' שניואר זלמן מלידי מייסד חסידות חב"ד. (בספר זה מסביר המחבר כי בינוי אינו התרששות בין דרגות שונות אלא מציאות האיזון בין הנפש האלוקית של האדם לנפש הבהמית שלו). ספרן של צדיקים זהו הספר 'עם אלמלך' של ר' אלימלך מליזנסק. (ר' אלימלך ביסס וחיזק מאוד את תורה הצדיק שבחסידות ורובו של הספר עוסק בכך). וממשיכים החסידים ואומרים ומהו ספרן של רשעים? זהו 'ליקוטי מוהר"ץ'. זאת משום שלקוטי מוהר"ץ עוסק בצדדים האפלים של הנפש, בחלקים הסמליים שלה, בנפילות, בירידות ובmeshberim).

ענין הבחנה וההפרמה מתבטאת בספר גם ביחס לחלום, שבאמצעותו נודע לייהודי כי האוצר נמצא תחת גשר. בתורת ברסלב נתפס החלום כביטוי לחלקים הסמליים של הנפש. הסבר זה שכיוום לאחר המהפהча שחולל פרוזיד בפסיכולוגיה המודרנית נראה ברור מאליו, היה חדשני למדי בסוף המאה ה-18, שנים רבות לפני שפרוייד פרסם את מחקרו. על דברי הגמara במסכת ברכות האומרת כי חלום הוא על ידי מלאך מסביר ר' נחמן בליקוטי מוהר"ץ¹³ וזה בחינת חלום¹⁴ על-ידי מלאך כי אלו המאמרות טהורות הם בחינת מלאך, בחינת חלום על-ידי מלאך, כי הדבר הוא הרשימה של מה, כי מה שנרשם ונעלם במוח, נחקק ונרשם בהדרור, וכשהמוחין זכרים, שעלה-ידי. זה נעשה אמרות טהורות לנויל, אזי גם כشنשתלך מה בשעתה שנה, ואין נשאר רק הרשימה של מה שהוא בחינת דבר, אזי גם הרשימה זכה, בבחינת חלום על-ידי מלאך. כמובן, החלום הוא השתקפות של המחשבות, המאווים של האדם. אם מה ששל האדם זו כך גם חלומותו. במילים אחרות: החלום הוא תוצר של מצבו הנפשי והרוחני של האדם.¹⁵ יוצא אם כן כי החלום בסיפור זה אינו רק אמצעי ספרותי כדי לקדם את העלילה באמצעות מסירות מידע יהודית על מנת שיצא לחיפוש, אלא החלום משתלב בכל אופיו של הסיפור הוא מבטא תהליכי פנימיים העוברים על החלום.

כסיום בינויים לדברים שלעיל, מובאת להלן סקיצה המרכזת את כל מרכיבי הסיפור ומשמעותם:

¹² דף טז נמוד ב

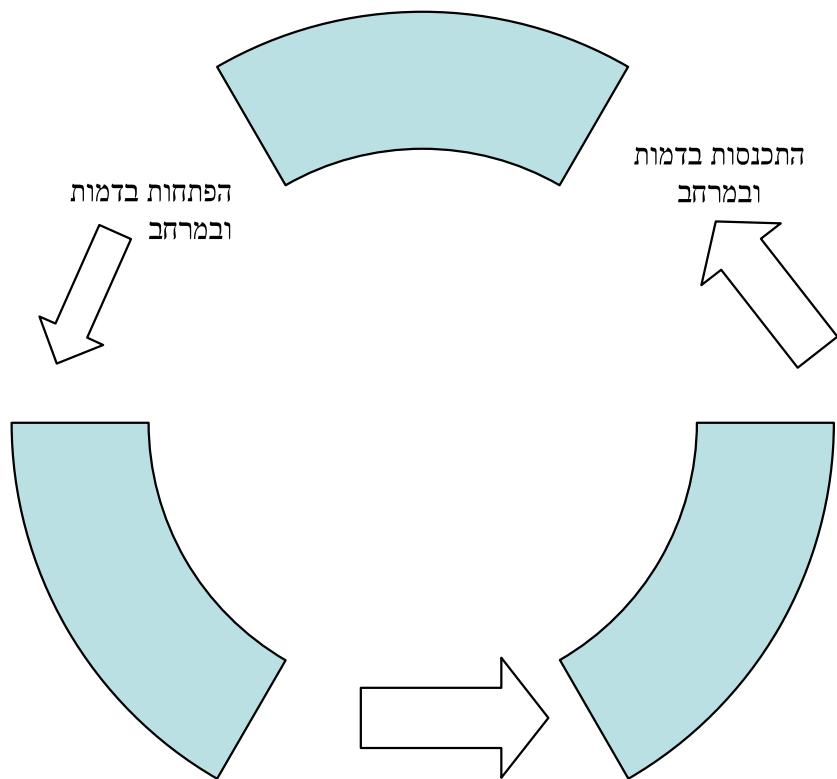
¹³ תנינא תורה ה.

¹⁴ המושג "בחינה" משמש בספרות התורנית ובעיקר בברסלב לציון דבר הדומה לדבר, מעין, כמו.

¹⁵ יש לציין כי על פי תפיסה זו של החלום מצאו להם חלומותו של ר' נחמן עצמו ביטוי ספרותי בכתביו. ופעמים רבות מובאים חלומותו או ומשתמעת מהם משמעות רוחנית ופסיכולוגית עמוקה.

סקיצה של מבנה הספר ומשמעותו:

פרולוג: זהות המספר.
 אקספוזיציה: היצג של הגיבור וחילומו.
 דמות: יהודי, מאמין בחלים, נע, מוצא אוצר.
 מרחב: לא מוגדר; מחסן.

דמות: גוי, לא מאמין בחלים, סטטי, מפסיד אוצר.
 מרחב: מוגדר - וינה תחת הגשר.
 אפילוג: השוואת השוואת האוצר לתחילה מיצאת האוצר לתהילה העבודה הרוחנית.

מהו האוצר?

בכל הגרסאות של הספר זה אלו שבמרחב היהודי והן אלו שבמרחב הבינלאומי¹⁶ הרי הגיבור מחשש אחרי אוצר מהו אותו אוצר? ברמה הפוטה והמיידית ברור כי מדובר על אוצר ממשי, בעל ערך כספי וכלכלי רב, המצדיק נדידה למרחקים על מנת למצאו. ובכך משקף הספר את אותה שאלה כמוסה המופיעה בספריו עם והיא השאיפה לעוזר המלווה כמעט את כל האנושות מАЗ שגורשנו מגן עדן ונגזרה עליינו גזירת "בזיעת אפק תאכל לחם". יחד עם זאת ברור כי הספר מדבר על האוצר גם כSAMPLE. סמל לאוישר, סמל למימוש העצמי, סמל לספוק, שכן כדי לא תמיד העושר מביא אושר...

כפי שהובא לעיל במבוא על ספרי ברסלב הרי שיש להיעזר בפרשנות לסיפור ברסלב בתורת העיון של חסידות זו. חיפוש אחרי משמעות המושג 'אוצר' בתורת ברסלב מעלה שני מעגלי משמעות מהctr לרחב. מעגל ראשון הוא המשמעות האוניברסלית שהוזכרה לעיל. 'אוצר' במובן של הנקודת האישית של האדם, אותה נקודה פנימית השיקcit רק לו והוא אוטנטית ואם הוא ימצא אותה ויעשה בה שימוש הרי שחייו הגיעו לידי מיצוי. באחת הסיטואציות

¹⁶ על הגרסאות הבינלאומיות נדון בהמשך

בסיפורו 'מעשה בשבועת קבצנים', המורכב מסיפוריו משנה וביניהם, מוסיף על קבוצת אנשים היושבת במגדל ומדברים ביניהם על זיכרונותיהם הראשונים. הדברים מובאים בזורה רמזוה, אולם עולה מהם כי האנשים מדברים על זיכרונות עוד לפני שנולדו. תוך כדי דברים מגיע נשר וקורא לאנשים היושבים במגדל ואומר להם: "חדרו עוד מלהיות עניים! שבו אל האוצרות שלכם, והיו משתמשים באוצרות שלכם".

מגדל שני הינו המגדל הרוחני – אוצר במובן של יראת שמיים, של עבודה ה'. פרשנות זו מתבססת על דברי הנביא ישעיהו: "נסגב ה' כי שוכן מרים מלא ציון משפט וצדקה: והיה אמונה עתיך חסן ישועות חכמת ודעת יראת ה' היא אוצרו".¹⁷ פסוק זה הינו ברכת ה' למאני. סופה של הברכה היא שמי שיש לו יראת ה' הוא כמו מי שיש לו אוצר. אכן כך גם דרשו חז"ל במדרש: "אם יש לך יראת חטאala הכל שלך".¹⁸ ר' נחמן השתמש רבות בפסוק זה ובמדרש עלייו והסביר כי האוצר האמתי של האדם היא קניינו הרוחני, ואם יש לו זאת יש לו הכל. ר' נחמן מפרש כי כל הקשיים שיש לאדם להגיע לרמה רוחנית גבוהה דומה לחומות ולהגנות הרבים ששמי על אוצר כספי. וכמו שמי שרוצה להגיע לאוצר המשמי אינו מצליח על ההגנות הללו, אלא הן רק מיקורות בעניינו את האוצר, כך גם צריכה להיות התייחסות של האדם לקשיים שבhem הוא נתקל בדרך להשטחות הרוחנית שלו.¹⁹

שני מעגלי המשמעות מתלכדים זה בזה. שכן לפי תפיסת החסידות בכלל וחסידות ברסלב בפרט הרי שמציאות ה"אני" ומימושו הוא למעשה תהליך רוחני של התקרובות לקדושה. במילוי אחרות אם אדם שואף להגיע לידי מיצוי של אישיותו הוא חייב למצוא את הדורך להתקומות רוחניות כי השתלבות רוחנית היא המימוש העצמי הנעלם ביותר של האדם.²⁰

הנאמר לעיל מנוסח בסיפור באפיולוג: כך בעניין עבודת השם. האוצר הוא אצל כל אחד בעצמו. רק לידע מן האוצר מוכrho לישע אל הצדיק.

יש להציג כי האפשרויות הרבות הקיימות לגבי מהות האוצר ומהות החיפוש אחריו אפשרים בגל שהסיפור עצמו עדיף כל סמן יהודי מהותי. (מלבד זהות המכחש שהוא יהודי, אולם זה אינו מרכיב מהותי המכתיב את העלילה).

مكانו של הצדיק לפי גרסת ברסלב

הצדיק מופיע בספר במשמעות רק באפיולוג, שהוא כאמור אין חלק אינטגרלי מהעלילה אלא הוא נספח לה: כך בעניין עבודת השם. האוצר הוא אצל כל אחד בעצמו. רק לידע מן האוצר מוכrho לישע אל הצדיק. השווואה זו בין תהליך חיפוש האוצר לבין ההכרה לנseau לצדק טומנת בחובה את תפיסת חסידות ברסלב ביחס לצדק. לצורך הבנת תפיסה זו וגם לצורך ההשווואה שתעשה בהמשך עם גרסת פשיסיה יש להקדים הקדמה קצרה על מהות הצדיק בחסידות ותקמידו בחיה החסיד.²¹

המושג 'צדיק' הינו מונח המופיע כבר במקרא ומשמעו: הנוגג לפיה הצדיק והדין. כמו "נה איש צדיק תמים היה בדורותיו".²² לפי אותה משמעות כינוי זה מוסב גם לגבי הקב"ה: "הצורך תפמים פועלו כי כל דרכיו משפט אל אמרינה ואין עול צדיק וצער הוא".²³ חז"ל הפיקעו את המושג 'צדיק' ממשמעו וקבעו כי הצדיק הוא מושג מופשט. הוא כה קוסמי המחזק ומקיים את העולם, ודרשו על כך את הפסוק במשל:²⁴ "צדיק יסוד עולם": "הארץ על מה עומדת... ר' אלעזר בן שמעון אומר על עמוד אחד הצדיק שמו שנאמר הצדיק יסוד עולם".²⁵ בחסידות התגלם הצדיק כpersōna ובדמות קוונרטית. הצדיק ניחן בכוחות רוחניים גבוהים. הוא בעל יכולת התקשרות עם העולמות העליונים.

¹⁷ ישעיהו, פרק לג, פס' ז.

¹⁸ שמות רבה, פרשה ל, יד.

¹⁹ לקוטרי מורה", תנינא, תורה מו.

²⁰ הערה דידקטית אשר תורחבת בהמשך: ניתן ללמוד את הספרו עם שימת דגש על הפן האנושי – האוניברסלי ולאו דווקא על הפן הרוחני. תלוי כמובן בקהל היעד.

²¹ חלק מהדברים שלහן הובאו לעיל מבוא האידייאי.

²² בראשית, פרק , פס' ט.

²³ דברים, פרק לב, פס' ד.

²⁴ פרק י, פס' כה.

²⁵ חגיגה, יב ע"ב.

במושגים סוציאולוגיים הינו מכנים יכולת זו 'כרייזמה'.²⁶ ביכולתו של הצדיק להוריד שפע לעולם. הצדיק הוא חילית קישור. מעין תחנת מסר בין העולם העליון לעולם הארצי. בחסידות, בעקבות הקבלה, נקשר הצדיק לספרית יסוד שתפקידו להעביר שפע מהספריות העליונות לספרת המלכות שהיא הארץ ביותר. המטפורה השכיחה בחסידות לתפקיד זה היא הצינור. כשם שהוא מוביל וצינור המשיך נזלים, כן על ידי מעשי הקודשים ממשיך השפיעות טובות לעולם, וכך:

"הצדיק הוא כמו שביל וצינור המשיך נזלים, שננה במה שעובר עליו כן הצדיק אין רצונו וחפצו כי אם להשפיע לכל באי העולם"²⁷

השפע שאותו מעביר הצדיק יכול להיות שפע רוחני או שפע גשמי. יכולתו הרוחנית של הצדיק היא כה גבוהה שהוא מסוגל להשפיע גם על העולמות העליוניים. הצדיק ישנו תפקיד חברתי- רוחני ברור. יש לו אחריות כלפי הפשוטים ואין לו אפשרות להתנתק מהם, גם אם מצבם הרוחני הירוד עלול להשפיע עליו.

המושג חסיד אף הוא אינו מושג חסידי חדש, אלא החסידות יcka לתוכו תוכן חדש. חסיד לפי המקרא הוא המתנהג בחסד, כלומר מעבר לשורת הדין. כינוי זה מוסב על אדם והן על הקב"ה. מרובים הפסוקים המדברים על כך לדוגמא: "צדיק ה' בכל דרכיו וחסיד בכל מעשיו"²⁸ שימושו כי הקב"ה מתנהג הן לפי הצדיק והן מעבר לשורת הדין, ע"י רחמים וחסד. או דוגמא נוספת: "רגלי חסידיו ישמרו".²⁹ זהה אף התביעה של החסידות מהבריות. עליהם להתנהג מעל וממעבר לנורמה הדתית ההלכתית המקובלת. עליהם לקבל על עצם תביעות רוחניות, התנהגותיות מעבר לנורמה ההלכתית המוצופה. לדוגמה: תפילה אינה צריכה להיעשות רק כדי לצאת ידי חובה, אלא על האדם להשקי ענוגיה רוחנית רבה, ריכוז עצום במילימ ובתוכן התפילה על מנת שיוכל הגיעו לרמה רוחנית גבוהה, עד שירגש באופן ברור את קרבת אלוקים.

מה היחס בין תפקיד הצדיק לבין חובת החסיד?

זהו שאלת מרכזית שנדונה בתורת החסידות והתשובה אליה אינה איננה אחידה. הגישות השונות הם העומדות בבסיס האידיאולוגי של הגרסאות שלפנינו.

בتورת ברסלב העצימו מאוד את דרגתו הרוחנית של הצדיק ואת חשיבות הקשר אליו. הקשר עם הצדיק אינו רק מועיל ועזר אלא הוא חיוני ביותר, ובולדיו כמעט כמעט שאין אפשרות להתקדם. יתרה מכך בرسلב טבעו מונחים כמו צדיק הדור, צדיק האמת' וכיוצא באלו, אשר כוונתם הייתה כי גם בתוך כלל הצדיקים ישנה היררכיה ויש צדיק העולה בדרגתו הרוחנית וביכולתו מעל לכל הצדיקים. לדוגמה:

"קדום שנמצא הצדיק האמת בעולם יכולם להתקרב לשם יתרוך מעצמו, אבל אחר שכבר נמצא הצדיק האמת בעולם א"א להתקרב [...] כי אם כשותcin להתקrb אליו"³⁰

או: "כי יראה ואהבה א"א לקבל כי"א עיי צדיק הדור, כי הצדיק הדור הוא המגליה יראה ואהבה".³¹ מתוך ריבוי הפעמים שהענין מופיע מסווג כי לפחות חלק מהמקורות מתכוונים בחסידות ברסלב לר' נחמן עצמו. וזה גם המשמעות שעומדת מאחריו הנסעה העמוקה לאומן, מקום קבורתו של ר' נחמן. ר' נחמן דיבר הרבה על היכולת להתקשר לצדיק גם אחרי מותו. הוא התחייב לפני חסידיו כי:

²⁶ יש להזכיר כי המושג כרייזמה המובא לעיל אין משמעו רק כמו שהבריות מפרשים כיוון: אדם בעל יכולת השפעה על אנשים אחרים, אלא הכוונה היא כפי שהוגדר על ידי מקס וובר סוציאולוג נודע אשר הגדר את מערכת היחסים שבתוך החברה: "המושג כרייזמה יוסב על תכוונה מסוימת של איש יחיד שבתקופה הוא מופרש מבני אדם רגילים ונוהגים בו כאילו ניחן בתכונות או בסגולות על טبعיות, על אנושיות, או לפחות יוצאות במוחה מגדר הרגיל. לתכוונות הללו אין אדם רגיל יכול להגיע, הן נשבות אל יהדות במקורן או מופתיות, ובהתאם עליהן נוהגים ביחיד בעל הסגולה כאילו הוא המנהיג" (על הקרייזמה ובנויות המוסדות, ירושלים תש"מ, עמ' 30-29).

²⁷ שמנון, מנדל, בעל שם טוב על התורה, פרשת תולדות, סימן ט.

²⁸ תהילים, פ' קומה, פס' ז.

²⁹ שמואל א, פ' ב, פס' ט.

³⁰ ר' נתן מנימרוב, חי מורה", סימן רצט.

³¹ ליקוטי מוהר"נ, ח"א ז' א.

כשיכואו על קברו ויתנו פרוטה לאדרקה [...] ויאמרו אלו העשרה קפיטל תהלים [המכונים בברסלב תקון הכללי] אן גאנט רבנו עצמו לאך וולדט, ובנדאי יושיע לזה האדם ואמר שבעפאות יוציא אותו מהגיהנים אפלו אם יהה אותו האדם אין שיקחה, אפלו אם עבר מה שעבר. נק מעטה יקבל על עצמו שלא ישוב לאנלו מס ושלז.³²

בנוקדה זו יש להעיר הערה חיונית להבנת תדמיתו של ר' נחמן. בעולם המודרני בו אנו חיים אין כמעט גילוי ענווה אמיטיים. בשל אופי התחרות הגדולה הקיימת בכל תחומי החיים הרי נ█עה נפשם של רוב הבורים מגילויים הנתקפים שכחנות ויהירות. על כן כאשר אנו קוראים משפטים כדוגמת אלו שהובאו לעיל אנו תמהים על התבטאויו של ר' נחמן וחסידיו ושאלים את עצמנו האם גם הוא נפל בראש הגאות?! התשובה לכך נועצת בהבנת המושגים ענווה וגאווה בחסידות. ענווה אמיטית אינה התבטלות כלפי כל מה שבביב. אין כוונת השהדים יאמר כל הימים: "אנוכי עפר ואפר", שכן תפיסה זו אינה ענווה נכונה והיא מביאה את האדם לכל אדיות ואי עשה, שכן מה יש לו לעשות הרי הוא אינו שווה מאומה. אולם ענווה אמיטית היא הכרה בכח הנפשי, בפוטנציאל האיש, אבל יחד עם זאת ההבנה כי יש מझו מלמעלה שיש להتبטל מולו והוא הקב"ה. הבנה זו מאפשרת מצד אחד ניצול הכוחות האישים, ומצד שני ביטול 'האני' על מנת לקבל השפעה אלוקית. מפורשת מזו בקשר זה אמרתו של ר' שמחה בונים מפסיחה: "אדם צריך שייהי לו שני כסים באחד יהיה פתק שייהי רשום בו: 'אנוכי עפר ואפר' ובשני יהיה פתק שייהי רשום בו: 'ותחסרוו מעט מלאוקים'''". אכן ר' נחמן יישם את התפיסה הזו. מצד אחד התבטא על עצמו ביטויים שימושיים כי הוא הצדיק ומצד שני התבטא כי הוא אדם פשוט לגמרי.

בחזרה לסיפור הנידון:

לאור כל האמור לעיל ברור כי מסקנת איש המשפט: "כעת אני כבר יודע האוצר נמצא אצלך אך לדעת על זה האוצר מוכרים לנוינו". עוצבה באופן כזה מושם שהיא תאמנה את תפיסת עולמו של המספר. היציאה החוצה היא הכרחית. המשפט לא היה מגיע למסקנת הצורך בתוכניות ללא היחשפות לגורם נוסף בחוץ אשר הראה לו את הדרך לאוצר. ועל כן האפילוג המגיע בהמשך הוא מותbekש. כמו שהיהודי בסיפור מצא את האוצר אצל במחסן, אולם היה מוכರ להנעה לוינה לשם קבלת ידיעה זו, כך האוצר שהוא כאמור הדרך לעבודת הי ולמציאות הנוקודה הפנימית האישיותית של האדם נמצא אצל האמן עצמה פנימה, אבל כדי להודיעו למקום מציאתו של האוצר ולדעת את הדרך לשם חייבים לנסוע אל הצדיק. הצדיק בחכמתו ובכוחו הרוחני יוכל להנחות את החסיד בדרך אל האוצר.

השווואה בין תהליך חיפוש האוצר לבין התהליך הרוחני מביאה בהכרח לאנלוגיה בין הצדיק לבין השומר על הגשר, שהרי בסיפור הוא זה אשר מכיר את המשפט אל מיקומו המדויק של האוצר. אנלוגיה זו מתמיהה לכאהורה שהרי השומר על הגשר לוועג להיהודי המשפט ומכנה אותו 'ושאטה'. כיצד אם כן ניתן להשות את הצדיק ואולי את ר' נחמן בעצמו לגויה הלועג?

הכרות עם דפוסי ההנאה של ר' נחמן מוכיחה כי ר' נחמן היה מנהיג טובעני כלפי חסידייו. הוא לא נרתע לבקר אותם, להוכיח אותם ולתבע מהם שוב ושוב תבייעות רוחניות בבדות ועמוקות. יחד עם זאת יש להדגיש כי באותה מידה שר' נחמן תבע מעצמו הוא תבע מהחסידי. זו הסיבה שחסידות ברסלב בזמןו של ר' נחמן וגם לאחר מותו לא הייתה חסידות גדולה ומוכרת כמו שאנו מכירים היום, שכן רק מעטים יכולו לעמוד בתביעות הרוחניות המהמחרות של ר' נחמן. על כן האנלוגיה עם השומר אינה מתמיהה והוא עמוקה במיוחד הנהגה הברסלביים.

לאור כל האמור לעיל יש להדגיש כי הן בסיפור עצמו והן בתפיסת העולם הרוחנית שעומדת מאחוריו אין הכוונה כי החסיד פטור מלעשנות את המוטל עליו. אין הכוונה כי הוא יכול לשבת בחיבור ידים והצדיק יעשה את העבודה במקומו, אלא הכוונה כי החסיד חייב לרצות, הוא חייב לחפש ולבקש, כפי שהיהודי בסיפור מניע את עצמו. היהודי הוא היוזם את ההליכה אחר החלום, אולם היהודי בלבד אינו יכול לעשות את כל המלאכה והוא חייב ובלשון הסיפור מוכרת להעזר הצדיק. תפיסה זו מתבטאת גם במובאה שהובאה לעיל על הצלחה של האדם מהגיהנים. ר' נחמן מבטיח כי הוא ישלוף את המשטח על קברו מהגיהנים, אבל רק בתנאי שהאדם עצמו יבטיח כי לא יחוור על מעשו.

³² חי מוהר"ן, נסייתו וושיבתו באומין רכה

ניתוח פרטני של גרסת פשיטה

ישראל ברגר, שמחת ישראל, עמ' מז.

היה מרגלא בפומיה [דבר זה היה רגיל בפיו של] הרב הקדוש ר' חנוך העניך מאלכסנדר ז"ל לומר בשם רבו הרב הקדוש הרבי ר' שמחה בונים ז"ל שאמר כל אברך בנוסע פעם הראשו אל הצדיק, ולהסתופף בצל החסידים, צריך לידע המעשה מרבי איזיק ר' יצחק בן יעקב] מקרקוב, שבנה הבית הכנסת בקרקוב הנקרא בית הכנסת של ר' איזיק ר' יצחק בעקב] וזהו:

כי הר' איזיק ר' יצחק חלם כמה פעמים שישע לפraig, ושם סמור לחצר המלך תחת הגשר יחפור בארץ וימצא אוצר גדול ויתגעשר. הוא נסע לפraig ובבאו שמה ה郎 אל הגשר אשר אצל חצר המלך, אבל שם עמדו אנשי חיל הולכים על המשמרليلת כיום, והיה נראה לחפור בארץ ולהփש במטמוניים, אבל מרב צערו כי עמל כל כך בדרכ רוחקה, ונטה ישוב לבתו בחוסר כל, היה הולך כל היום סמור לגשר אינה ואנה, תפוש במחשובתו וכשחשכה ה郎 אל האכשניה לנוח, וביום השני וכן ביום השלישי שוב בא בבוקר בבורק אל המקום הזה, וטייל שם כל היום, ולפנות ערבית ה郎 לאכשניה. השדר העומד שם בראש אנשי חיל שמורי ראש המלך, בראשתו יום כי איש היהודי הולך שחוח ותוארו כעני המנוטף בצעור ויגון, סובב סובב אצל הגשר כל הימים, קראו אליו ושאלו בדברים רכיס: "מה אתה מהפש וועל מי אתה ממתיין זה כמה ימים במקום זהה".

סיפור לו כל הענין כי כמה לילות מצפים חלם כי כאן טמון אוצר גדול, ולמטרה זאת בא לפraig ברוב עם ולטורה.

אז פתח השדר את פיו שחוק ואמר לו: "אם היה כדי שתיטע דרך רוחקה כל כך על ידי חלום, מי זה אשר יאמין בחלומות? הלא גם אני בחלומי אמרו לי שאסע לעיר קראקוב ושם נמצא אחד הנקרא בשם איזיק ר' יצחק, ואם אחותו שם בבית היהודי איזיק ר' יצחק איזיק איזיק איזיק, אבל הכי אתן אומן בחלומות אשר שואה ידברו, ולנסוע בשביל זה לקרקוב, ואתה עשית שותה זהה לבא לכאן!?"!

ויהי כשמוע רבוי איזיק ר' יצחק השדר הבין כי עיקר ביאתו לכאן היה למען ישמע דבריהם אלו ושידעת כי האוצר נמצא לא כאן רק בבתו וכי עליו לחפור ולבקש במטמוניים בבתו ושם ימצא האוצר. חזר ונסע לבתו וחיפש ומצא בבתו תחת התנור וככריים את האוצר ונתגעשר, ובנה בהוננו הבית הכנסת הנודעת בשם בית הכנסת של ר' איזיק ר' יצחק.

כו הדבר כל אברך צריך לידע כי על ידי בוואו אל הצדיק והרבבי, נתודע לו שהאוצר אין לו לחפש אצל הרב רק בבתו, והוא בנוסע לבתו שם לחפש ויחפור עד מקום שידו מגעת, ויגעת ומצאת תאמין כי קרוב אלקיך הדבר בפרק ובלבבך לעשותו, אצלו ממש והבן.

מבנה הסיפור:

הסיפור בניו שלושה חלקים: פרולוג, גוף הסיפור, אפילוג

חלק ראשון פרולוג: היה מרגלא בפומיה [דבר זה היה רגיל בפיו של] הרב הקדוש ר' חנוך העניך מאלכסנדר ז"ל לומר בשם רבו הרב הקדוש הרבי ר' שמחה בונים ז"ל

שאמר אשר כל אברך בנוסע פעם הראשו אל הצדיק, ולהסתופף בצל החסידים, צריך לידע המעשה מרבי איזיק ר' יצחק בעקב] מקרקוב, שבנה הבית הכנסת בקרקוב הנקרא בית הכנסת של ר' איזיק ר' יצחק בעקב] וזהו:

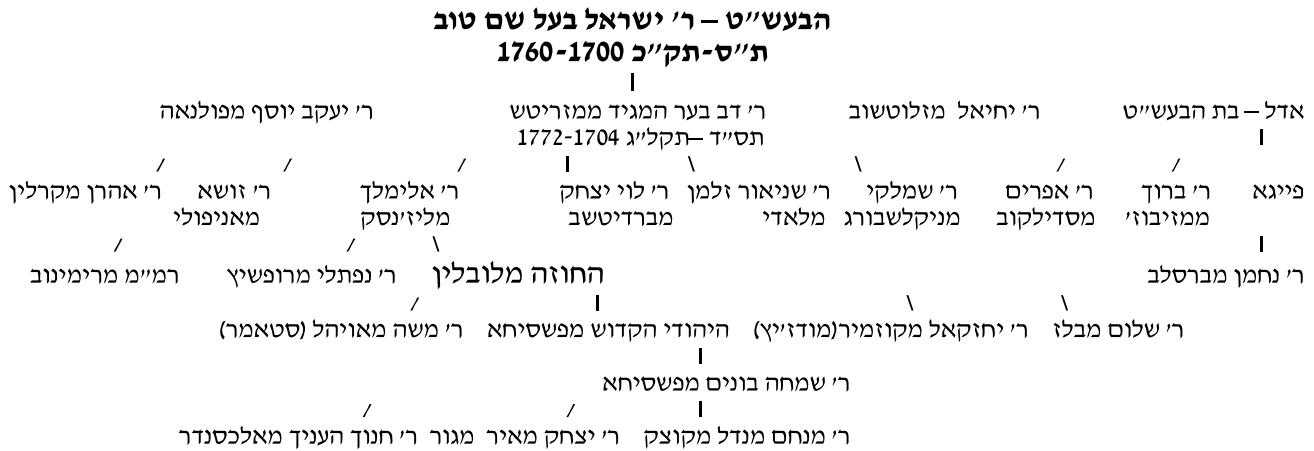
פרולוג בסיפור מורכב משניים: פרט מסירה והווית היוגוד.

פרט מסירה: הם תוספת של המספר שבה הוא מציין את הדרך שבה התגלל הסיפור. על פי רוב בסיפור החסידי ישנה שרשות של מסרנים הנקובים בשמות. פרטיים אלו מוסיפים למימד הריאלי של הסיפור, ומסנכר את העובדה שהם סופרו בסביבה אינטימית שבה כולם הכירו את כולם, או לפחות שמעו את שמעם, הרי שרשורת המסירה מוסיפה גם מימד של אמינות לסיפור.

שתי הדמיות המופיעות בפרולוג הן: ר' שמחה בונים מפשיטה המספר הראשון ור' חנוך העניך מאלכסנדר שמספר בשם. שתי דמיות אלו קשורות לחסידות פשיטה. כפי שהוא לעיל במבוא 'היהודי הקדוש' ר'

יעקב יצחק רביבו פרש מרבו ר' יעקב יצחק הורביץ המכונה בחסידות 'החזזה' מלובלין. ה'יהודי הקדוש' הקים זרם חדש בחסידות שחלק על הנהגה בחצר לובלין. תלמידו של ה'יהודי הקדוש' וממשיכו בהנהגה לאחר פטירתו היה ר' שמחה בוניג מסחסינא (להלן רשי'ב). חי בשנים 1765-1827.

להלן אילן יוחסין של החסידות ובهم המסרנים שלעיל:

רש"ב הינו דמות מיוחדת וagnostica ומאוד לא שגרתית. בתחילת דרכו הוא היה תלמיד של 'החזזה מלובלין', אולםפרש יחד עם 'היהודי הקדוש'. רש"ב היה מנהל חשבונות אצל המשפחה האמידה והמכובדת מאוד באותו זמן בחברה היהודית, משפחת ברגסון. בתקופת פקידו זה הוא היה בנסיעות רבות והכיר את העולם הגדול, בעיקר את דנץ' (גדנסק היום). רש"ב היה רווק, מקבע לא מצוי בקרב היהודים בזמן. הוא היה עיוור ולמרות זאת הנהיג עדת ארבעה עשרה שנים. הנהגתו התאפיינה בביסוס והרחבת חסידות פשיסחא. הוא היה יוצר פורה מאוד. את תורתו הוא לא העלה על הכתב באופן עקרוני בטענו כי "זה ספר תולדות אדים" כלומר הספר של האדם הוא מה שהוא היה בימי חייו ולא מה שהוא כתב. תורתו השתמרה בתורות תלמידיו ותלמידי תלמידיו. הוא היה מספר סיורים ומשלים ובירים בהזדמנויות שונות ואף שילב בתורותיו סיורים.³³ הדמות המופיעה בפרטי המסירה הוא ר' חנוך העניך מאלכסנדר. חי בשנים 1870-1898. הוא היה תלמידו של רש"ב. לאחר פטירתו רש"ב היה כפוף להנהגת ר' מנחם מנדל מקוצק ור' יצחק מאיר אלתר מגור (מייסד שלושת גור), ורק לאחר ששניהם נפטרו ולא היה ממשיך להנהגה הוא הנהיג במשך ארבע שנים עד לפטירתו. כמו רבים מחצר פשיסחא הוא לא כתב דבר. תורותיו השתמרו בתוך תורותיו של חצר זו. חלקם רוכזו בתוך ספר הנקרה 'חכמה לטובה'.

לאור הפרטים הנ"ל ברורים עתה פרטי המסירה. הסיפור סופר במקור על ידי רש"ב, ור' חנוך מאלכסנדר סיפר זאת בשם של רבים. והחשוב ביותר לעניינו הוא כי כל המסרנים שייכים לבית פשיסחא.

הוות היגון: במושג זה הכוונה כי המספר מצין את הנسبות שבינם סופר הסיפור. יש להפריד הפרדה בין סיפור מסורת לבין הוות היגון. סיפור מסורת או סיפור בתוך סיפור משוע כי ישן למעשה שתי עליות העומדות בפני עצמן. המספר ערך אותם באופן שעלייה אחת מופיעה בסיפור במקוטע, חלק בתחילת והחלק בסוף, ואילו העלייה השנייה משובצת בין שני חלקים אלה. שתי העליות מקיימות ביןיהן קשרים שונים של אנלוגיות. למרות שלעתים הווות היגון נראה מסווגת מסורת מהתוatzיה שהיא סופר הסיפור. בஹوت היגון אין הווות היגון מופיעה בסיפור לא כמסגרת העוטפת את הסיפור מכל עברי. בסיפור שלפניו הווות היגון היא: אשר כל אברך בונסעו פעם הראשון אל הצדיק, ולהסתופף בצל החסידים, צריך לידע המעשה מרבי איזיק ר' יעקובלייש [ר' יעקובלייש]

³³. על אופי ההנהגה שלו בפרט ופשיסחא בכללណון בהמשך בהקשר של עיצוב הסיפור.

יצחק בן יעקב] מקרקוב, שבנה הבית הכנסת בקרקוב הנקרה בית הכנסת של ר' איזיק ר' יעקליס [ר' יצחק בן יעקב] זהה:

להוiot היגוד יש תפקיד חשוב בהבנת העלילה. היא לא רק פרט טכני אלא גם גורם חז' עלילתי המעניין נופך של ממשות לסיפור עצמו. לגבי המשמעות בסיפור הנידון נתייחס בהמשך הדברים.

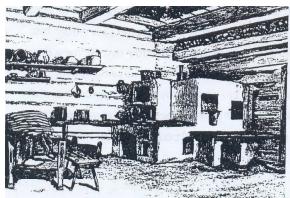
חלק שני: גופ העלילה: גם במקרה זה המכילה את מרכיבי העלילה המקובלים: אקספוזיציה, סיבוק, شيئا, התרה.

אקספוזיציה, רקע על המסופר: כי הר' איזיק ר' יעקליס חלם כמה פעמים שישע לפראג, ושם סמוך לחצר המלך תחת הגשר יחפור בארץ וימצא אוצר גדול ויתעורר.

סיבוק, תיאור הסביבות האירופיים: הוא נסע לפראג ובבאו שמה הלאן אל הגשר אשר אצל חצר המלך, אבל שם עמדו אנשי חיל ההולכים על המשמר לילה ביום, והיה נראה לחפור בארץ ולהפוך במטמוניים, אבל מרובה צערו כיعمال כל כך בדרך רחוקה, ועתה ישוב לבתו בחוסר כל, היה הולך כל היום סמוך לגשר אינה ואנה, תפווש במחשבותיו וכשחשכה הלאן אל האכסניה לנוח, וביום השני וכן ביום השלישי שוב בא בבודק בבוקר אל המקום הזה, וטייל שם כל היום, ולפנות ערבות הלאן לאכסניה. השדר העומד שם בראש אנשי חיל שמורי ראש המלך, בראשתו יום כי איש היהודי הולך שחוח ותוארו כעני המנוטף בצעור ויגון, סובב סובב אצל הגשר כל הימים, קראו אליו ושאלו בדברים רכימים: "מה אתה מהפץ ועל מי אתה ממתיין זה כמו ימים במקום זהה".

סיפור לו כל העניין כי כמוليلות וצופים חלם כי כאן טמון אוצר גדול, ולמטרה זאת בא לפראג ברוב נעל וטורה.

שיא: אז פתח השדר את פיו שחזק ואמר לו: "האם היה כדי שתיטע דרך רחוצה כל כך על ידי חלום, מי זה אשר יאמין בחלומות?! הלא גם אני בחלומי אמרו לי שאסע לעיר קראקוב ושם נמצא אחד הנקרה בשם איזיק ר' יעקליס, ואם אחפור שם בבית היהודי איזיק ר' יעקליס תחת התנור וכייריים איז אמצא אוצר

גדול, אבל הכי אמן חלומות אשר שווא יבדו, ולנסוע בשבייל זה לקרקוב, ואתה עשית שנות צזה לבא לאן!?"!

התרה: ויהי כسمו רב איזיק ר' יעקליס דברי השדר הבין כי עיקר ביאתו לצאנו היה למען ישמע דבריהם אלו ושידע כי האוצר נמצא לא כאן אך בבתו וכי עליו לחפור ולבקש במטמוניים בbijתו

ושם ימצא האוצר. חזר ונסע לבתו וחיפש ומצא בbijתו תחת התנור וכייריים את האוצר ונתעורר, ובנה בהוננו הבית הכנסת הנודעת בשם בית הכנסת של ר' איזיק ר' יעקליס.

אפילוג - סיום הסיפור שאינו חלק אינטגרלי מהעלילה עצמה. האפילוג על פי רוב נושא המסר של הספר לפי ראות עיני המספר: כן הדבר כל אברך צריך לידע כי על ידי בוואן אל הצדיק והרבבי, נתודע לו שהאוצר אין לו לחפש אצל הרב דק בbijתו, ויהי בנוסענו לבתו שם יחפש ויחפור עד מקום שידן מגעת, ויגעת ומצאת תאمين כי קרוב אליך הדבר בפרק ובלבך לעשותו, אצלו ממש והבן.

הקשר בין העיצוב הספרותי לשמשות הרעיונית של גרסת פשיסchia

נתחיל את המשמעות של הספר דזוקא מהמילה האחורה בספרות: "זהבן". מילה זו היא בעצם מילת קוד בספרות הטורנית שמשמעותה: עיין היבט, העמק, שים לב! ישנה משמעות עמוקה. פעמים רבות משתמשים במילה זו לצורך משלמות קבלית נסתרת לדברים. במילים אחרות: כאשר המספרבחר לסיים את הספר במילה 'זהבן' הוא בעצם הטעון לומר: למרות שזה נראה סייף עם ידוע, העמק היבט, קרא פעם נוספת. ישנה משמעות עמוקה במסופר הרבה מעבר למה שמצוין בקריאת ראשונית.

לפיכך علينا להעמיק ולהקgor את משמעות הספר.

סיפור זה מאופיין בשפע הפרטים הריאליים שבו: ראשית, שם מוצא האוצר איזיק ר' יעקליש. שם זה ידוע לנו מרישומים אחרים של קהילת קראקוב. משפחת בן יעקב – יעקובוביץ (זו הכוונה יעקליש). ידועה הייתה כמשפחה עשירה. בקרקוב הייתה מתהילת אמירה בין האנשים "צורות של ר' איזיק" אשר כוונתה "צורות של עשירים".

להלן צלום המצבה שלו הנמצאת בבית הקברות היהודי בקרקוב:

נוסח המצבה: פה נקבר

ר' אייזיק רב יעקב

אשר בנה בית הכנסת שנקרא ר' אייזיק ר' יעקב

נפטר בשנת תי"ג

ת.נ.צ.ב.ה

בית הכנסת המוזכר בסיפור כמה פעמים וכן מופיע על נוסח המצבה הינו גם כן פרט ריאלי. בית הכנסת נמצא עד היום ברובע היהודי העתיק של קראקוב (רובע קזימייש), והוא מכונה בית הכנסת ר' אייזיק. הוא נבנה בשנת 1640. הוא בית הכנסת הגדול ביותר בקרקוב, שאין בו עמודים בתוך האולם. הדבר נוצר על ידי בניית קשתות גדלות שיש להם בסיס רחב מאוד מחוץ לבניין. צורת בנייה זו נחשבת לבניה יקרה מאוד והיא מעידה על עושרו של הבונה. בבית הכנסת ידוע באקוסטיקה המייחדת שלו. לפני השואה היו על קיריו ותקרתו ציורי קיר של המקומות הקדושים בארץ ישראל ושל הקטעים בתפילה אשר אומרים בצד שמאל. הסבכה מברזל שגדירה את הבימה לקריאת התורה ואת הבמה של החזן הייתה עשויה מלאכת מחשבת והיתה דומה לתחרה. בזמן המלחמה שימש בית הכנסת מקום לאירועים של הגרמנים ולכון שרד. לפני מספר שנים הוא הושב לידי הקהילה היהודית וכיום הוא משמש מרכו' צב'יד בקרקוב, ומהדי פעם מתפללים בו כאשר מגיעות משלחות נוער לפולין. ביהדות המודוקשנות במסלול הלימוד דרך בית הכנסת ישן תמנונות רבות של הבית הכנסת וכן שני סרטונים המתארים את חי הקהילה בקרקוב לפני המלחמה ובهم מופיע בית הכנסת וניכרת מרכזיותו. כתובות של סרטים אלו היא:

http://www.youtube.com/watch?v=rZC3NkreqOQ&feature=player_embedded

<http://www.youtube.com/watch?v=d2HHjgQoZQw>

להלן מספר תמונות בודדים של בית הכנסת:

פנים בית הכנסת כיום

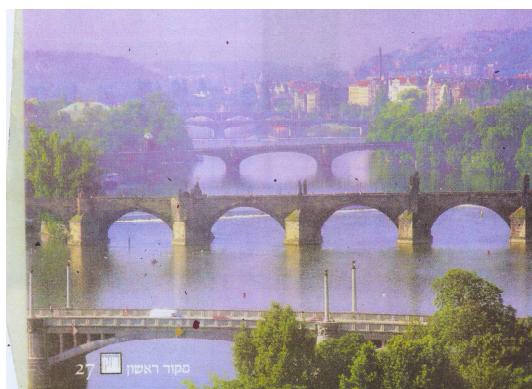

בית הכנסת בראשית המאה ה-20
לפניו שוק הדגים של קראקוב

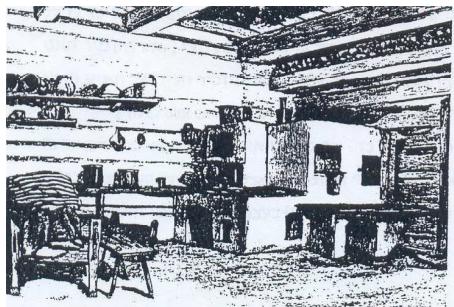
פרט ריאלי נוסף בסיפור הוא הגשר שמתוחתיו מחשף ר' אייזיק את האוצר: "הגשר אשר אצל חצר המלך". נהר הוולטה חוצה את פראג, ובין חלקייה ישנים שלושה עשר גשרים. הגשר המדובר הינו נראה גשר קרל שנבנה על ידי קרל הגדול. זהו הגשר העתיק ביותר בפראג והוא אשר עונה לתיאור "המלך אל חצר המלך" שכן הוא הגשר המוליך עד היום למזרחה' מקום מושבם של שליטי פראג וצ'כיה בעבר ובהווה.

גשר קרל הוא הגשר השני
מתוחתי התמונה.

מצין ריאלי נוסף הוא התנור, אשר מופיע בגרסאות נוספות אשר לא נלמדות במסגרת יחידה זו. יש להבהיר כי התנור המוזכר בסיפור אינו תנור כמו בימינו שקל מאד להזיזו. תנור בעבר היה בניו בתוך הבית. היו לו שתי קומות בקומה התחתונה היו מכנים את העצים להסקה, ובקומה העליונה היו מכנים אוכל לבישול ולחmons והיה עליו גם מקום לשכב ומקום זה נחשב למקום המעלוה ביוצר בבית. לפיכך מובן כי לחפש אוצר מתחת לתנור פירשו להרוס חלק מהבית.

להלן תמונה של תנור של פעם :

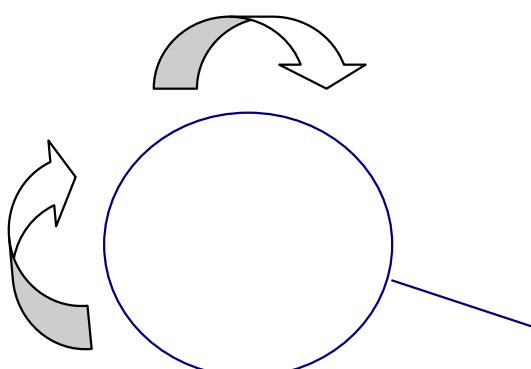
מבחן עיצוב הדמיות יש בספר שתי דמיות. האחת מרכזית והוא ר' אייזיק החולך אחר חלומו והשנייה השומר המשפר ליודי על חלומו המקורי ובכך מעשה מחיזרו לבתו. במלך זה דומה לגורלה ר' אייזיק לגיבור החולם ביצירת ר' נחמן, אולם יsono הבדל מוחותי בין השניים. הגיבור ביצירת ר' נחמן עבר תהליך של התכנסות ונשאר שם בתוכו, במחסן, ואילו הגיבור ביצירת פשיסחא, אמן חזר לבתו, מוצא אוצר, אולם הוא לא נשאר בבית אלא הסייע מביא את הדרך שבה השתמש בכיסו הוא בנה בית הכנסת על שמו, כלומר ישנה אוביקטיויזציה של הכסף. בענין זה של עיצוב הדמיות יש לציין כי בעקרון שתי הדמיות הן בקשר ברסלב והן בקשר פשיסחא מעוצבות בדרכן של אנלוגיה. עיצוב זה משרת הן את העלילה, הן את אפקט יצרת המתה וכן מטרת אסתטית. האנלוגיה בין הדמיות הובאה בסקיצות של הגרסאות. יש להבחין כי בקשר פשיסחא האנלוגיה מורחבת יותר. ככל שדמויות של ר' אייזיק יותר מתלבטות, ותיאורה יותר מוחרב כך מוחרב גם תיאורו של השומר על הגשר.

להלן סקיצה של מבנה הספר והמהלכים הספרותיים שבו :

פרולוג: פרטי מסירה; הוות היגוד – לפני הביקור הראשון אצל הרבי

דמות: גוי, ראש המשמר, אינו מאמין בחלים, סטטי, מפסיד אוצר.

מרחב: מוגדר, ריאלי – פראג מתחת לגשר.

אוביקטיויזציה
בנית בהכנ"ס

דמות: יהודי, עשיר, מכונה בשם, מאמין בחלים, נע.

מרחב: מוגדר - קרקא.

זמן: מוגדר, ריאלי.

afilog: השוואה בין התהליך מציאת האוצר לתהליך העבודה הרוחנית

היעצוב הספרותי שנסקר לעיל מתאים מאוד לרוח חסידות פשיסית ולא באקראי נבחר עיצוב זה בדוקא. כפי שהובא לעיל חסידות פשיסית חרוללה מהפיכה בחסידות שהיתה קיימת בתקופתה. חדושיה העיקריים הנוגעים להחומר הספרותי שבידינו:

א. חסידות פשיסית המבוססת מהמעיטה מהמפורסם המיסטי של UBODAH ה' כמי שהתבטא בראשית החסידות. ביטויים דוגמת: "העלאת הניצוצות", "צמצום", "התפשטות הגשמיות", שהינם מושגים קבליים – חסידיים, אינם שכיחים בחסידות. חסידות פשיסית הפחיתה את לימודי הקבלה ולעומתם הכניסה לחומר הלימודים התורני את לימודי הפילוסופיה היהודית דוגמת כתבי רס"ג, רמב"ס, ר' יהודה הלווי ובעיקר המהרי"ל מפראג. מוגמה זו גרמה להתגברות ההתנגדות לחסידות פשיסית עד כדי ניסיון להחרימה. עד היום חסידות זו על כל החסידויות השונות שיצאו ממנה מכונה 'חסידות מוח' בשל מקומו של השכל בעבודת הי' שלחת.

בסיפור שלפנינו מתבטא הדבר בעיצוב הריאלי המרובה של הספר. יוצא מדברינו כי המספר בחור בריבוי פרטיהם ריאליים לא רק משומש שרצה להניע אמינותו למסופר, אלא משומש שהריאליה התאימה לתפיסה עולמו. מאפיין נוסף של פשיסחאה הוא הגישה המעשית: ר' שמחה בונים וממשיכי דרכו הדגישו את השלcta הדרגה הרוחנית על עולם המעשה ובכך בטאו גישה פרגמטית:

"[...] אמר, האדם הלומד בתורה ואינו עוסק בעבודה הרי זה דומה לתיבה מלאה ספרים. לתיבה זו אינה מתפעלת מאומה מהספרים ואינה מתהברת עם הספרים רק התיבה עצמה בפני עצמה והספרים מונחים לעצם והמנשל מובן מאליו".³⁴

יש להזכיר כי עד היום חסידות גור (شمיניסדה ר' יצחק מאיר היה תלמיד של ר' שמחה בונים מפשיסחאה) נחשבת לחסידות מאד מעשית ונמרצת. חסידי גור מזוהים לא רק בלבושים היהודיים (שטרירימל גבוה המכונה ספודיק, מכנסיים מקופלים בתחום גרבאים סמוך לנעלים ועוד), אלא בעיקר בשל הליכתם הנמרצת והמהירה. האדרמוראים לבית גור ידועים בהקפותם על לוח זמני.

הסיפור הנידון הינו בין הגרסאות היחידות גם במרחב הבינלאומי שבו מתואר השימוש בכספי. רוב הגרסאות מסותיימות במציאות האוצר, ואילו סיפור זה מתאר את השימוש שנעשה בכספי - בניית בית הכנסת. בית הכנסת משמש מצד אחד כמקום התכנסות קהילתית, ככלומר של כלל הציבור, ומצד שני בית הכנסת שנבנה ר' אייזיק נקרע עלשמו, ככלומר ישנה אובייקטיביזציה. יחד עם זאת נשאר המימד האישי. המידע על בניית בית הכנסת אינו רק מידע על יעילות הכספי, אלא הוא הדוגמה למעשיות ולפרגמטיות. גם אין יש בידך אוצר גדול עלייך לעשות איתו בפועל דבריעיל לטובת הציבור.

חידוש אחר מבית מדרשה של פשיסחאה היה יחסוי חסיד – צדיק. מצד אחד לא ביטלה פשיסחאה את מוסד הצדיקות, אולם יחד עם זאת היא שמה את הדגש על היחיד – הפרט, על האדם להיות נאמן לאישיותו כפי שהיא ולהימנע מחייבי חיזוני אפיקו של הצדיק. חסידות פשיסחאה בירהה מאד את הגישה המקובלת הפוטרת את החסיד מאחריותו שלו להתעלותו הרוחנית על ידי השלcta על הצדיק. הם הגיעו עד כדי הרוחרים על ביטול הצדיקות:

"אם החסידים אינם רוצים גם הצדיקים לא יוכל לעוזר כי העיר היגעה שככל אחד יתיגע בעצמו [...] ובאמת בפשיסחאה היה הוא מעין הרבה זה אם לא היה טוב יותר לבטל את עניין ההנאה הזאת עין כי העולם סומכים עצם יותר מדי על הצדיקים ולכן איןם עושים בעצמם".³⁵

ובאופן כללי יותר מופיעים הדברים בדרשה על הפסוק בחומש דברים (פרק ד פס' כת) "ובקשתם ממש את הי' אלקיך ומצעת כי תדרשו בכל לבבך ובכל נפשך":

"כל החקמות והחקירות להציג השם ויהודה נקראו בשם, הינו ממקום אחר, אבל האמת לאmittio היא במקומו ממש הינו בלבו".³⁶ בחסידות גור שהיא ממשיכת העיקרית היום של חסידות פשיסחאה מתחלק סיפור על חלוקת יורשה של ר' יהודה לייב אלתר המכונה על שם ספרו 'שפת אמת' (דור שני למנהגי גור). כאשר באו לחלק את היורשה היה אחד מהנכדים מתאמץ מאד לקבל איזה חפץ של האדרמור' אמר לו הבן של 'שפת אמת' ר' אברהム מרדכי אלתר (המכונה על שם ספרו 'אמר' אמת'): "לא תעזoor לך הכיפה של הבעש"ט ולא הגביע של ר' אלימלך מליזנסק, על כל חלק וחלק בעבודת הי' תהיה צריך לעבוד לבד".

³⁴ ר' ק' קידוש, שיח רפואי קדש, פיעטרקוב תרפ"ג, עמ' 13 טימן ל'; דוגמא נוספת מצויה בדברי תלמידו של ר' שמחה בונים ר' חנן העניר מאלכסנדר "הרבי ר' בונים צ"ל אמר איינו אדם כלל בלעדיו המצוות והוא עיקר האדם והתחלתו", ר' אליהו לויון, חשבה ליטובה, הוצאת מוסד הרדי"ם לויון, ירושלים תש"ז, עמ' כג.

³⁵ יהודה ליב לויון, חידושי הרדי"ם, ירושלים תשמ"ז, עמ' שנב.

³⁶ ר' שמואל משינאי, תנא דברי אליהו עם פירוש רמתים צופים, ירושלים תשל"ח, עמ' 92.

עיקר המסר בסיפור הנידון הוא מסר זה. הצדיק אינו עושה את העבודה במקומות החסיד. עיקר האחריות מוטלת על החסיד. הצדיק יכול לכונן, ליעץ, להראות זוויות מסוימות מבטן נוספת. אבל עיקר העבודה והאחריות היא של החסיד.

מסר זה מופיע בספרות פרולוג: יש לדעת את הספר לפני הפעם הראשונה שנוסעים לרבי. ואם יודעים זאת בתחילת ראשית הוא מופיע בפרולוג: לא שתה ההחלטה שהחסיד יחשוב שהוא פטור מעבודה אישית.

המסר מופיע גם באפלילוג בפסקה בעלת מספר משפטים המבאים רעיון זה אם כי בדרך מגוונת. משפט 1: בכך הדבר כל אברך צריך לידע כי על ידי בואו אל הצדיק והרביה, נתודע לו שהאוצר אין לו לחפש את הרבי רק בביתו.

משפט זה מחייב לכאותה את ממשמעות הנסעה לצדיק. שכן אם האוצר בביתו מודיע עליו לנסוע לצדיק? אלא שלכאן מצטרף המסר הנוסף הסמוני של הספר. פעמים רבות הבריות חשובים שלהם עצם אין כלום, החכמה, השכל, התבונה, הפתרונות נמצאים במקום אחר, במקום רחוק, והם צריכים לנסוע לשם. לעיתים הם אפילו לא יודעים לאן הם צריכים לנסוע. ישנים אנשים המעבירים חלק גדול מהחייהם בחיפוש אחרי אוצר אשר אף לא יודע את מהותו ולא את מקומו. לגבי מצב זה אומר המסר, כי לעיתים בעצם היציאה של האדם למקוםו מתברר לו כמה טוב לו מהתברר לו שהעוור אינו במרקחים אלא בביתו פנימה. לפיכך היציאה לא היתה מיותרת לחלווטין אלא היא מיקדה את האדם במוחו הפנימית. מעין "אין נביא בעירו" (ואולי צריך לומר בביתו). יחד עם זאת ברור שהמשפט אינו מעודד מכתילה כורה כזו של חיפוש ואם האדם מוצא מכתילה את האוצר בביתו בוודאי שזה עדיף. מסר זה אמר כלפי אותם אנשים שאינם חשובים כלל שהאוצר אצלם.

משפט 2: וכי בנוסענו לביתו שם ייחפש ויחפוץ ונודע מקום שיידוע מרגע

גם אםnodut לאדם כי האוצר בביתו, עליו לדעת כי האוצר אינו גלי לעין כל. יש לחפש אותו, כמו ר' איזיק שנאלץ לפרק את התנור כדי למצאו את האוצר שתחתיו. פעמים רבות כשהאדם מבין שעליו לחפש ולחפור הוא מעדיף לוותר או שمعدיף לנסוע למקום אחר, שם יעשו במקומות את העבודה. במקרים אחדות המסר במשפט זה בפרט ובאפלילוג בכלל הוא כי אינן קיורי דרך.esiypia של המשפט "עד מקום שיידוע מרגע" מכוון בכלל הלכתי המופיע בהלכות שונות כמו בהלכות ביעור חמץ. משמעו כי אין דרישת על האדם להיות לעשות מעבר ליכולתו. יתרה מכך הדרישת על האדם היא לפי יכולתו לפי כישוריו "עד שיידוע מרגע" יוצא אם כן審判 זה מטרתו עידוד לאותם אנשים אשר חלה דעתם מהעבודה הרבה הכרוכה בחיפוש אחרי האוצר.

משפט 3: מרגע ומצתת תאמן
זהו פתגמ חז"ל ידוע מאוד:

אמר רבי יצחק, אם יאמר לך אדם: יגעתי ולא מצאתי - אל תאמן, לא יגעתי וממצאי - אל תאמן, יגעתי וממצאי - תאמן.³⁷

ישנים אנשים הנוטים לראות בדברי חז"ל אלו הוכחה כי ישנו קשר בין מעשה לתוצאה. תוצאה טובה מעידה על השקעה, ומתוצאה שאינה משכנית רצון מוכיחה כי לא נעשתה ההשקעה הרצiosa. אולם לא כך בחיים. פעמים רבות בתחומים שונים של חיינו ובפרט בתחום הלימוד לא תמיד ישנה התאמה מלאה בין השקעה לתוצאה. פעמים רבות התלמיד משקיע רבות, לומד גם אצל מורים פרטיים, אולם אינו רואה תוצאה ההולמת את ההשקעה. ולעומתו ישנו תלמיד שלא משקיע כמעט בלימודים ולמרות זאת מצליח. לפיכך נשאלת השאלה מה הייתה כוונת חז"ל במאמרס?

יגעה ומציאה הינם שני פעלים המצוייםסוגים שונים של פעילות. יגעה היא פעולה מכונית מטורה, ואילו מציאה היא בהיסח הדעת ללא כוונה מוגדרת. לפיכך יוצא כי חז"ל התכוונו ללמד את הבריות כי למרות שפעמים רבות אין התאמה בין השקעה לתוצאה אל לאדם לחשוב כי השקעתו הייתה לשווה. אף יגעה אינה שבה ריקם. לכל יגעה ישנה מציאה. לכל יגעה ישנה תועלת שהיא מצד היגע מציאה כי לא חשב עליה, כי לא התכוון אליה. מבחינתו היא בהיסח הדעת. במקרים אחדות: אדם יגע במקומות אחד ומוצא במקומות אחר. לפיכך מובן ההקשר של דברי חז"ל אלו באפלילוג הנידון. לר' איזיק ארע דבר דומה. הוא יגע במקומות אחד (נסעה לפראג) ומצא במקומות אחר (הידיעה כי האוצר בביתו).

משפט 4: כי קרוב אליו הדבר בפרק ובלבב לשותו, אצלו ממש והבן.

³⁷ תלמוד בבלי, מסכת מגילה, דף ו עמוד ב

משפט זה הוא צוטט מפסקוק בחומרם דברים:³⁸

כִּי הַמָּצָה כְּזֹאת אֲשֶׁר אָנֹכִי מֵצֵן כַּיומָם לֹא נִפְלָאת הַוָּא מֵפָנָךְ וְלֹא רַחֲקָה הַוָּא: לֹא בְּשָׁמִים הַוָּא לְאַמְדָר קַי יַעַלְהָ לְנוּ
כְּשָׁמִים הַזְּקָחָה לְנוּ וַיַּשְׁמַעַנוּ אַתָּה וַיַּעֲשָׂנָה: וְלֹא מַעֲבָר לִפְנֵים הַוָּא לְאַמְדָר קַי יַעֲבָר קִים זַיְקָחָה לְנוּ וַיַּשְׁמַעַנוּ
אַתָּה וַיַּעֲשָׂנָה: בִּי קָרוֹב אַלְיךָ פָּזְבָּר קָאַד בְּפִיךְ וּבְלַבְבָּךְ לְעַשְׂתָּו:

משמעות הפסוק היא משמעות המסר של הסיפור. את "המצוות" את האוצר, את הפנימיות, את האושר, את ה"אני" וכדומה, אין לחפש מעבר לים או בשמיים. דברים אלו נמצאים אצל האדם עצמו. וכך מגדיש המספר "אצלו ממש". מסר זה מופיע בעוד מוקורות מבית פשיסחה:³⁹

ובקשותם משם את ה' אלוקיך וממצאת כי תדרשו בכל לבך ובכל נפשך (דברים ד' כט) כל החכמתו והחקירותו להשיג השם וייחדו נקרא בשם, היינו מקום אחר, אבל האמת לאmittio היא במקומו ממש, היינו בלבו, שכשהר יטהר מידותיו
כראוי... או ימצא בלבו אלוקותו יתברך, וזהו המציאות, שתדע שיש לך לבקש ולחשוף ולדורש בכל לבך ובכל נפשך.

המסר הנידון בדבר אחירותו של החסיד אל חייו, ואי הסתמכות על הצדיק מתבטאת גם במבנה הפנימי של הסיפור בפרט כאשר משווים אותו לגרסת ברסלב. בגרסת ברסלב מגיע הגיבור למסקנה בדבר ההכרח לנודך רק אחרי שמצוין את האוצר במחסנו. מיקום המסקנה הוא הגיוני, קודם מוצאים אוצר ואחר כך מגיעים למסקנה. אולם בגרסת פשיסחה הגיבור מגיע למסקנה בדבר הנסיעה המיותרת עוד בפרק: ויהי כשםונן רבבי איזיק ר' יענקளיס דברי אשר הבין כי עיקר ביאתו לכאן היה למנע יישמע דברים אלו ושידע כי האוצר נמצא לא כאן רק בビתו וכי עליו לחפור ולבקש במטמוניים בביתו ושם ימצא האוצר. חזור ונגע לביתו וחיפש ומצא בביתו תחת התנור וכיריים את האוצר ונתענש. כלומר, עוד לפני שמצא אוצר. מיקום זה תמה, ואולי לא ימצא האוצר? לפי המסר בין הגרסאות. לפי תפיסת ברסלב הנסעה לצדיק היא כאמור הכרחית ולאחרן הגיבור הסיק מה שהסביר לאחר שהגיע לבתו, ולאחר שמצא בפועל, ואילו לפי תפיסת פשיסחה תפקיד הצדיק הינו שלו לחלוטין ולאחר הגיבור הסיק את המסקנה בדבר חוסר היעילות שבנסיעה עוד לפני שמצא אוצר בפועל.

יש מקוראי סיפור זה הטוענים כי בכך שר' איזיק שמע בפרק שהאוצר בביתו מלמד כי היה עליו חובה יציאה החוצה. וכן בעומק הדברים אין הבדל בין גרסת ברסלב לגרסה פשיסחה. אולם אין הדברים כך מסוים שברור שמעתה ר' איזיק לא ינדוד עוד כי הוא למד כבר את הלכת, ואילו היהודי ברגסת ברסלב ימשיך לנסוע לצדיק בכל פעם שעמדו על פרשת דרכם. יתרה מכך. מסקנותו של ר' איזיק מלמדת כי גם היציאה הראשונה הייתה מיותרת,

שכן אם ר' איזיק היה מבין כי אוצרות מוצאים בבית ולא מחוצה לו, הוא היה חולם על אוצר בבית ולא בפרק. מבחינה היסטורית – ספרותית לא ידוע לנו על קשר שהיה בין ר' ש"ב לבין ר' נחמן ואין אנו יודעים האם ר' ש"ב הכיר את סיפורו של ר' נחמן. סביר להניח כי שתי הגישות המופיעות בספרורים היו קיימות זו לצד זו בחסידות גם אם לא העמתו חזיתית. נראה כי שני המספרים הכירו את הסיפור מסיפוריהם העם שבודאי הילכו בסיבובותם, וכל אחד מהם סיפר את הסיפור בהדגשים שונים התואמים את השקפת עולמו.

לאור הדברים הנ"ל יש להעיר הערכה פסיכולוגית – רוחנית. החסידים שנחו אחרי ברסלב או אחרי פשיסחה ידעו מן הסתם את הגישה של כל זרם למערכת היחסים חסיד – צדיק. שתי החסידויות הללו התאפיינו בזמנים בחסידים שגולמים, חושבים ומחפשי דרך האמת. יש להניח כי הסיבה שחסיד מסויים הלק לצדיק פלוני וחסיד אחר הלק לצדיק אלמוני תלואה גם במבנה הנפש. יש חסידים אשר מטבחם מתאים להם יותר רביעי אשר יכון וידרך אותם בצורה משמעותית, ולעומתם ישנים חסידים אשר מעדיפים רביעי אשר משאיר מרחב תמרון רב לחסידו.

³⁸ דברים פרק ל, פס' יא - יד

³⁹ ר' שמונן משינאוי, רמותים צופים, פרק ח, סימן צו

סמלים בסיפור

בדברים שלහן ננתה שני סמלים מרכזיים בסיפור: גשר ותנור. המחxon והאוצר כסמלים כבר נותחו לעיל. גשר- הינו סמל בינלאומי. יותרה מכך בכל מאות הגרסאות הבינלאומיות של תימה זו תמיד המידע הוא על אוצר שמתוחת לגשר. לפיכך חיווני לבדוק את מהותו של סמל זה.

הגשר כסמל מושפע כמו בסמלים רבים אחרים מהמידה הפיזי שלו. גשר מיועד מעבר מעל מכשול פיזי, נהר, כביש, בקעה וכיוצא"ב. מכאן גם שימושו הסמלי. גשר מסמל מעבר מעל מכשול כלשהו, נשוי, רוחני, חברתי וכיוצא"ב. בשפה העברית כמו בשפות אחרות מרובים פתגמים העוסקים בעניין דוגמת: "כשנגיע לגשר נverbו אותו". לפיכך נראה כי ניתן לקרוא את שתי הגרסאות הנידונות גם כסיפור חניכה וכסיפור מסע. שכן הגיבור עבר בדרכו הפיזית גם מסע להכרות עם נפשו ועם מאוועיה. אמנים המשקנה בשני הסיפורים שונים, אולם באופן עקרוני שני הגיבורים משתנים בעקבות מסעם אל הגשר.

יש לדיקק, האוצר לא נמצא על הגשר אלא מתחת לגשר. הסמל הינו מורכב יותר. המשמעות של מיקום האוצר היא כי מצד אחד האוצר נמצא במקום ציבורי, פתוח. אם הגיעו אל האוצר יגיעו גם העורר. כמו אדם העובר על גשר פיזי והרי הוא מעבר השני של הגדרה. אולם יחד עם זאת הגשר נמצא בידיות של הגשר, מתחתתיו. במקום שמטבעו הבריות לא נמצא בו, שהרי הם נמצאים מעל הגשר. ככלומר מבחן סמלי, המסר של החלום הוא כי האוצר נמצא במקום הציבורי, הפתוח, החשוף לעין כל, אבל יחד עם זאת הוא נמצא בידיותיו, בחלקים הפנימיים, הסמיומיים יותר שלו. במילים אחרות האדם נקרא למצואו את היחיד בתוך הכלל, את הנסתור בתוך הגלוי. בהקשר של גרסאות ברסלב הנידונה סמל הגשר מתעבה. ידועה מאוד אמרתו של ר' נחמן בספריו 'לקוטי מוהר'ו'⁴⁰, אשר אף הולחנה:

צריך להיות עקשן גדול בעבודת השם, לבלי להניח את מקומו, דהינו מעט קצת עבודתו שהתחיל, אף אם עבר עליו מה זכר דבר זה היטב, כי תצטרך זהה מאד, כשהתחילה קצת בעבודת השם כי צריך עקשנות גדול מאד להיות חזק ואמיץ, לאחוז עצמוו, לעמוד על עמדו, אף אם מפילין אותו, חס ושלום... ואיל ניח עצמו ליפול למגורי, חס ושלום כי כל אלו הנפילות והירידות והבלבולים וכיוצא בזה צרכיים בהכרה לעבר בהם, קדם שנכנסין בשער הקדשה, וגם הצדיקים האמתיים עברו בכלל... ועשה מה שתוכל בעבודת השם, וכברות הימים והשנים תכנס לבטה בעורתו יתברך לתוך שעורי הקדשה, כי השם יתברך מלא וחמים ורואה בעבודתך מאד... ודע, שהאדם צריך לעבר על גשר צר מאד, והכל והעיקר-שלא יתפחד כלל [ההדגשה אינה במקור].

הדגש בדברי ר' נחמן אינו רק על עצם המעבר על גשר אלא בעיקר על רוחבו הצר של הגשר, דבר המקשה מאוד את המעבר בהצלחה על הגשר. דגש נוסף בדבוריו הוא על הצורך שלא לפחד. בדברים אלו מתכוון ר' נחמן ליצור יכולת עמידה של האדם, אמונה בכוחותיו לחוץ את הגשר. לעיתים הפחד יותר גדול מאשר הדבר עצמו, ועל כן אם אדם אינו מפחד, רבים סיכוייו לעבר את הגשר הצר בהצלחה.

דברים ברוח זה אולם מפורטים יותר נמצאים במכתבו של ר' נתן מנימורוב, תלמידו הגדול של ר' נחמן וכותב תורתנו, לבנו אשר היה גור בczft:

...ואם אתה כמו שאתה בעניין אף על פי כן אצל השם יתברך יקר מאד כל תנועה טובה וכל העתקה והזהה כל שהוא מרעوط, אזר נא כגבר חלץיך כי יש לנו על מי להשען תלהה לאל. ועל ידי כל זה תוכל להתחילה בכל עת להתגבר על המחשבות רעות ומרות המטרידין אותך בכל עת, כי עקר התגברותם הוא על ידי עצבות ומורה שחורה רק תدلג עליהם כפי מה שתוכל לפי הזמן ולא תתחילה לחשב כלל ואל תתייר ואל תפחד מהם ותזכור מה שספר רבנו [ר' נחמן] זכרונו לברכה [...] שהאדם צריך לעבר זהה העולם על גשר צר והעיקר שלא יתפחד, ואם שיש שאומרים בדעתם שכבר נפלו מן הגשר לתוך רפש וטיט ומרקמות מטנפים, אדרבא ואורה זה האיש בודאי אין צריך לפחד עוד, כי הלא גם עתה אני יודע שצרכין ל��ות ולצפות לה, ולקרוא אותו גם מנפילות כאלו [...] וכבר הודיענו רבנו לברכה שגם עצקה משאול תהיתיות אינה נאבדת לעולם, ולא נתיאש מן העזקה לעולם [...] וכל אלו הדברים אמתיים שכחתי הם הם בעצם הגשר האמתי שיכולים לעבר עליו אפילו בתחום תהיותו ורק שלא יפל בדעתו ולא יתפחד כלל ויבטה [...]

משמעות בינהו כמיון מופיע בדברי ר' משה ליב מסאסוב דור רביעי לחסידות: של חרב. דימוי דומה מאוד לכך מופיע בדברי ר' משה ליב מסאסוב דור רביעי לחסידות:

אמר, הדרך מזה העולם כחודה של סכין, אשר מצד שאל, ומצד זה שאל, ודרך החיים במאצע.⁴¹ לפि כל האמור לעיל כיצד מצליחים לעبور בשלום את הגשר מבלי ליפול? על כך נשתרמר להם סיפורו מאת ר' ישראל מרוזין (דור חמישי לחסידות). אמנס הסיפור מדבר על מעבר על חבל ולא על גשר, אבל ברור כי הדברים הינם אחד: עם אחת ישבו חסידים בשbeta אחיהם ובא אליהם הרוב הצדיק ממן מרוזין ומקרתו בידו ושאלו אותו החסידים: "רביינו הלא תנידנו לנו איזה דרכּ לעבדות ה?" ענה הרוב בלשון תימה "איך וויס?" [אני יודע?] ובתוך כך סייר להם מעשה שהיה בשני אהובים ורעים אהובים שנתחייבו ראשם למלכות והנה אף המלך רצה לעשות להם טוביה גדולה, אכן המלך במשפט יעמיד ארץ ולא היה יכול לישא פנים נגד בני המדינה ויצא הפסק שימשכו חבל ארוך על הנهر ואם יצילחו לעبور עליו ישארו בחסינן. והיה אחד מהם הראושן ועבר בשלום את הנهر על החבל וחביבו השני עמד מרוחק וצעק אליו: "רעי אהובי הגד לי איך עברת את החבל במקום סכנה כזו ואדע גם אונכי איך לעבור" השיב לו: "איך וויס? [אני יודע?] רק זאת, כשההלך על החבל אם היתי נטה לצד אחד נתתי אני לצד אחר".

שאלת החבר מזכירה את דברי ר' יהודה במשנה באבות:⁴²

רבי אומר איזוהי דרך שיבור לו האדם כל שהוא תפארת לעוזה ותפארת לו מן האדם מתוך עיון עולה מסקנה כי למעשה רב לא ניתן תשובה. עדין נשarra שאלה: מהי אותה דרך שהיא תפארת לו מן האדם? אולם תשובתו של רב היא כי אין נושא פלא. אלא על האדם למצוא בעצמו מהי אותה דרך שהיא תפארת לעוזה ותפארת מהאדם. גם הסיפור שלפנינו מנסה לתות תשובה לשאלת חיים זו: מהי הדרך הנכונה להוצאות מכשולים. התשובה שהוא נotonin היא איזו. גם תשובה זו אינה תשובה מלאה כי עדין נשאלת השאלה: מתי מרגשים כי נוטים? כמה יש להטוט ו עוד. במילים אחרות: לצלוח את גשר החיים בהצלחה זו עבודת חיים. הקושי במתן תשובה מתבטא באופן ספורתי בסיפור במשפט ביידיש החוזר פעמיים: "איך וויס?" קלומר: אני יודע? שימושו כי אין תשובה ברורה ואחדה לעניין. יתרה מכך גם אם באירוע מסוים האדם מצא את התשובה הוא יהיה צריך לחפש אותה פעם נוספת אחר שהוא שונה מהאירוע הראשון וכך הלאה.

הסמל השני המשמעותי בסיפור הוא התנור. כבר הוסבר לעיל המימד הפיזי ריאלי של התנור. אולם הוא מתפרק בסיפור של פשיסחה גם כסמל. תנור מסמל חום, נעימות, בטחון, מקום סגור, אטום. אוצר הנמצא מתחת לתנור הינו סמל הפוך מאשר אוצר הנמצא תחת הגשר. ההבדל הוא בין מקום פתוח למקומות סגור, בין רשות הרבים לרשות היחיד וכיוציב. לפיכך למציאת האוצר מתחת לתנור ישנה אמורה ממשמעותית בפרט לגבי גרטת פשיסחה, על המקום האידיאלי למציאת האוצר ומילא גם מהותו של האוצר.

העשרה – השוואת עם גרסאות נוספות

התימה⁴³ 'אוצר תחת הגשר' עוסקת בסיפור על אדם שנודע לו על דבר אוצר חבוי מתחת לגשר במקום פלוני. הוא יצא לאותו מקום, נפגש שם עם אדם אחר, ותוך חילופי דברים התברר לו כי האוצר טמון בביתו שלו. האיש חזר לבתו ואכן מצאו שם. בכמה מהגרסאות מצא גם האדם الآخر אוצר, ומסופר בהן עוד על מעשי שניים לאחר מציאת האוצר. תימה זו ידועה כתיפוס ביליאומי שמספרו בלקסיקון הטיפוסים של ארנה - תומפסון הוא 1645: "האוצר בבית", וכמוטיף 1 N531: "חלום על אוזות אוצר על הגשר" בפתח המוטיפים של תומפסון. במרחב הבינלאומי יש לתימה זו מאות גרסאות בכל המרחב האירופי והmozachi. הגרסה הבינלאומית הקדומה ביותר הייתה לנו מופיעה ביאלף לילה ולילה. תפוצת התימה הרבה מגזר הבינלאומי מעידה בעיקר על המסר שבו, אשר התאים לכל אנוש באשר הוא. שהרי מי לא חולם למצוא אוצר? גם במרחב היהודי נפוצה התימה, וידועות לנו ארבעים ושמונה גרסאות. גריעינו של הסיפור מופיע כבר בתקופה העתיקה בתלמוד ובמדרשי. מתוקפה זו ועד לראשית המאה העשירות לא נמצאו גרסאות. רוב גרסאות התימה נמנויות עם מגזר הספרות והעיוון החסידי. תופעה זו אומرت דרשני. נראה כי תפוצתו הרבה בקרוב החסידות יש לה שתי סיבות עיקריות: האחת, סיבה טכנית. זהה תימה עממית ברובה. המספרים החסידיים היו בסביבה כפרית והושפעו מסיפורייה, והם העבירו את הסיפור תהליך של 'יהוד'. הסיבה

⁴¹ ר' משה ליב מסאסוב, משנה רומ"ל, עמ' קמץ.

⁴² משנה מסכת אבות פרק ב, משנה א

⁴³ תימה ספרותית פירושה סדרה של גרסאות המבוססות על סיפור אחד או על פורמוללה ספרותית יציבה.

השניה נועצה במהותו של המסר. החסידות שאפה להביא את האדם למצוא בכל דבר בבריאת התוכן הפנימי שלו שהוא כМОון הקדושה, האלוקות. זה בבדיקה האוצר שאוטו כולם מוחשיים.⁴⁴

בחלק זה של הדברים נערוך השוואה עם גרסה חסידית נוספת וכןה עם מספר גרסאות בינלאומיות.⁴⁵ בענודת מלואה דמלכא לסת' [דר] תולדות [ת[ר][ס]"א בכרך דאמוטא, עת היה שמה הה"צ [הרב הצדיק] מקאסאן שליט"א, שמשמעותו מורה"ן [מורנו הרב נחמן], כי סיפר בשם הקדוש מקאמניקע, כי סיפר בשם הה"ק [הרב הקדוש] בעש"ט זלה"ה, כי פ"א [פעם אחת] בא לפניו נכה רוח, ואביו אודות ישועה, אמר לו בעש"ט זלה"ה כי יילך תחת גשר פלוני ושם יתמלא בקשותו וימצא אוצרות זהב, והלך שם, פשפש ולא מצא. פגע בו עוד נכה רוח חייט אביו וענוי ר"ל [רחמנא לצלן], ושאל אותו: מה תבקש? אמר לו, דברת בעש"ט זלה"ה, אבל ליריך יגעתי ולא מצאת, השיבו החיה הלא גם אוטצי ציווה בעש"ט לילך למקום פלוני לבית פלוני ופלוני (זה היה בית איש פלוני אלמוני אשר בקש כאן תחת הגשר), ושם תחת התנור אמצא סימנא טבא, אבל מתרשל אני בך לילך שם, ולחשוב עצות ותחבולה לחזור מהתרת שמה בבית איש אחר. וייה כאשר שמע איש הלו את דברי החיה הלא, דימה בנפשו הלא אני אני, הנה הנני בעל בית הלו, אך לביתי ואבקש שמה תחת התנור וכולי האי ואולי וכן נמצא וכן היה, וממצא אוצרות זהב. החיה הנ"ל דימה בנפשו הלא הנני פה אצל הגשר, ומה איכפת לי לחטט פה, אולי דברי איש אשר נצווה עליהם מפני בעש"ט זלה"ה אמיתיים המה. וחתר ובדקיפה יפה, וגם הוא מצא חמדת זהב וסגולת כסף. ונתעמדו למאוד, כל א' [אחד] ואחד דימה בנפשו הלא חבריו הי' [ה] לי הגורם לממון ואייכחה אוכל וראיתי באבדן ועוני חבריו אשר גרים ונעשה לי כל הכבוד הזה, התישבו בדעתם כל אחד ואחד, להוביל לחברו צורוד זהב וככסף, וכן עשו. בדרך כי פגשו איש את רעהו, נתגילה השמחה בניהם, ולא ידעו מה לעשות עם צוראות כספיים אשר הי' [ה] איתם, זה ליתנו לחברו, וככה חברו לו. התישבו בדעתם, כי לו הי' [ה] בן, והשני הי' [תה] בת, והתחתנו זא"ז [זה את זה], ונתנו זאת לנדן בניהם. והרב מקאמניקע אמר כי מעשה הלו רק לומר שיר המעלות ולברך בהמ"ז [ברכת המזון], ותמיד כאשר סיפר מעשה הלו שלא לספר שום מעשה רק לומר שיר המעלות ולברך בהמ"ז, ותמיד אמר הרבי מקאמניקע כי לפעם כל אחד ואחד מוכן לשמש כל אחד ואחד מוכן לשמש רבבה, ועכ"ז [ונעם כל זה] לא יוכל להשיג הישועה, רק איש את רעהו יעדורו. כן יעדורו ד' למן כבוד שמואמן.⁴⁵

מבחינות מבנה, גם סיפור זה בעל מבנה דומה לסיפורים שלעיל:

פרולוג: המרכיב מפרט מסירה (ארבעה דורות) ומהווית היגוד (סעודה מלאה מלכה).

גוף הסיפור המכיל אקספוזיציה: הכרות עם הדמות הראשונה החולכת בעש"ט.

סיבוק: פגישה עם דמות נוספת.

شيئا: הידיעה כי האוצר בביתו.

סיבוק נוסף: מציאת האוצר על ידי הגיבור השני והספיקות של שניהם בדבר השימוש בכיס. התראה: חתונת הילדים.

אפילוג: חשיבות היגוד הסיפור בموظ"ש, חשיבות העזרה החדדיות.

הדמיות בסיפור מקבילות זו בתיאורן והן במעשהן. במשך כל הסיפור הם נפרדות ונפגשות עד אשר הן נפגשות לעד עם נשואי הילדים. על כל אלה מנחת דמותו הגדולה של הבעש"ט.

בקריאת ראשוניתו הסיפור עוסק בחשיבות העזרה החדדיות וזה גם מה שמופיע באפילוג של הסיפור "כי לפניםם כל אחד ואחד מוכן לשמש רבבה, ועכ"ז [ונעם כל זה] לא יוכל להשיג הישועה, רק איש את רעהו יעדורו" אולם עיוון עמוק יותר בפרט בעיצוב הספרותי שהוצג לעיל מעלה כי הסיפור מסר נספ' עמוק יותר, מתחת לפני הטקסט.

⁴⁴ להבדיל מהניתוח הפרטני שלעיל בחלק זה ההשוואה תהיה רק בנקודות מספר ובתמציאות.

⁴⁵ ארמן דב בער, דברים ערבים, דף ב סיפור ב

שיטתו של הבש"ט בנויה בעיקרה על התפיסה האימננטית הרואה במציאות כולה תשקיף הרמוני של ההוויה האלוקית. כך גם ביחס לבריות, האדם הינו בובאה להוויה האלוקית ומתוך כך משמשות הבריות בובאה אלה לאלה, כפי שモבא בספר 'אור החכמה' לר' אוריה פיביל מקריסנפאל בשם הבש"ט:⁴⁶

"כתבו כמהים הפנים וכן לב האדם אל אדם [...] כאשר אדם עומד אצל נראה הצל שלו גדול על המים, וכשהאדם מרכין את עצמו, כן הצל נעשה קצר, וכל מה שהאדם מרכין עצמו יותר אצל המים נעשה הצל קטן עוד יותר [...] כן לב האדם לאדם, כשהאדם חושב עצמו שהוא גדול, איז חבירו גם כן גדול, וכשהאדם מקטין עצמו לפני חבריו, איז חברו גם כן מקטין את עצמו [...] והוא נעשה בהם שייחו שווים [...]."

בסיפור שלפניו מכונים כפל הדמויות ותלונות החדידית לרענון ההשלמה ההדידית, כפי שופיע בפרק "לפניהם כל אחד ואחד מוכן לישועה הרבה ונעם כל זה לא יוכל להשיג הישועה רק איש את דעה יעדרו".

הרענון הידוע בספרות חז"ל, בקבלה ובחסידות הרואה בצדיק נקודת קישור בין העולם הארץ לעולם השמיימי, מתגלה בספר בדמותו של הבש"ט המכונן את מהלכי הדמויות, מורייד שפע לעולם ואף מזוג זיווגים, כפי שעשו רבוונו של עולם ובכך תורם לאיזון ולהרמונייה שבבריה. תנועת הדמויות במרחב מתרפרשת בספרות העיון החסידית כאקט מיסטי. האדם הנע ממוקם למקום לצרכי פרנסתו, מחשש למעשה אחר הניצוצות השיקכים לשורש נשמוו והפזרים במרחבי המציאות, כפי שניסח זאת ר' יעקב יוסף מפולנה בשם רבו הבש"ט: "[...] כי עניין נסיעת האדם ממוקם זה מקום אחר עבר פרנסתו וכיוצא, היא משומש שיש שם ניצוצות שלו וצריך להוציאן שם ולברורן [...]."⁴⁷ פיזורן של ניצוצות אלה הינו תולדה של הפרת ההרמונייה האלוקית שהיתה בין רוח וחומר בראשית הבריה. יציאת האדם

ממקומו ושבתו אליו, מסמלות את השבת ההרמונייה אל הבריה תוך כדי העלאת הניצוצות.

זמן היגוזו של הספר כמי שמצוין בפרק ובסיפורו ובאפיקו הוא בזאת השבת בעת סעודת מלאה מלכה. זהו זמן מעבר מעולם של רוח לעולם של מעשה, בו יש למצוא את יסודות המיסטיים בבריה וזיקתם לעולם הגשמי. בנקודת זמן זו מסופר הספר, שיש בכוחו על פי האידיאה החסידית, לפעול פעללה מיסתית בשל עצמת המסר ההרמוני הטמונה בו.

סיפור זה הינו אחד הגרסאות הבודדות שבהם גם הגיבור השני, זה שנפגש עם המחש על הגשר, מוצא אורכו. והוא הגרסה היחידה למיטב ידיעתי שבו מצוין כי שני הגברים רצו לשתח באוצר את מוסר המידע. לפיכך יתכן כי גרשא זו הושפעה מהסיפור במדרשו על אלכסנדר מוקדון ומלך קציא.⁴⁸ בספר זה בא אלכסנדר מוקדון לצפות בדרך משפטו של מלך קציא. הוא נכח במרקחה שבו באו מוכר וקונה של חורבה להתקדים. טען הקונה כי מצא בחורבה אווצר והוא רוצה לתת אותו למוכר. ואילו המוכר טוען כי הוא מכר חורבה על כל מה שיש בה. מלך קציא פסק כי המתדיינים יחתנו את ידיהם זה עם זו ואת הכספי שנמצא יתנו לנדוינה. אלכסנדר מוקדון נדחים מאופן המשפט ואמר למלך קציא כיacialו במלוכה הוא היה הורג את שמתדיינים ולוקח את האווצר לעצמו. ענה לו מלך קציא, בচיניות מרומות, כי הגשם שיורד בארץו הוא בשביל הבהמה שגדלה שם ולא בשביל הבריות.

השווה עם גרסאות בינלאומיות גרסת אלף לילה ולילה

ספרו שאדם אחד מבגדד היה בעל עשור עצום וממון רב, וכלה הונו ונשתנה מצבו, ונעשה חסר כל, אין לו כלום, ואין מושג מזונו אלא ביגעה ועמל. ישן אותו לילה והוא עצבן ומדוכא. ראה בחולמו אומר האומר לו: "פרנסתך מזומנת לך למצרים". הלק אחוריו ופנה ונסע למצרים. כשהגיעו אליה, השיגו הערב ויישן במסגד. והוא בשכנות המסגד בית. וגודル אלוקים יתעללה, שכונפהה של לטסים נכנסו למסגד, ועלה בידם להגעה מתוכו לאותו בית. נתעוררדו בני הבית לתנועת הלטסים וקמו בצעקות. בא לישונתם המושל עם בני לווייתו, וברחו הלטסים. נכנס המושל למסגד ומצא את האיש הבגדדי ישן במסגד. תפסו וחבט אותו במקלות מכת דאהה, עד שהיה צפוי למותה, וחבש אותו בבית האסורים. ונשאר שם שלושה ימים. אח"כ הביא אותו המושל לפניו ואמר לו: "מאייז עיר אתה?" אמר לו: "מבגדד". אמר לו: "ומה חפץ שבאת למצרים?" אמר לו: "שראייתי

⁴⁶ קאריעז תקע"ה דף ע"ב, וכן שם דף א ע"א.

⁴⁷ כתנות פסים, ירושלים תשכ"ב, ד"צ לבוב תרכ"ג, דף לה ע"ג.

⁴⁸ ירושלמי בבא מציעא פ"ב הל' ה' ובראשית רבה פ' לג' פסקה א'.

בחלומי אומר האומר לי: "פרנסתך במצרים פנה ולך לשם". וכשבאתי למצרים מצאתי את הפרנסה אוטם המקומות שהשגת ממרק". צחק המושל ואמר לו: "הו ימנעות שכל, אני ראייתי שלוש פעמים בחלומי אומר האומר לי: "הנה בית בגדד בככר כזה וכזה ותארו כזה בתוך חצר שבגן שמתוחתיה מזרקה ובו ממון שערכו עצום. שם פניך אליו וקחחו", ולא פנית ולא הלכתי ואתה במנעות שכל נסעה מעיר לעיר משום חלום שחלהמת, שהוא הבל שינה". נתן לו מספר מטבחות ואמר לו: "הסתיע בזה לחזור לעירך". הרגינה השדרزاد בשחר שעלה, ושתקה מן השיחה שננתנה לה רשות לה. וכשהגיע הלילה השלישי מאות חמישים ושנים אמרה: שמנעת, המליך המאושר, שהמושל נתן לאיש מבגדד מספר אדריכונים ואמר לו: "הסתיע בזה לחזור לעירך" נטלים וחזר לבגדד והיה הבית שתאר אותו המושל בגדד של אותו אדם. כשהגיע לביתו חפר מתחת למזרקה ומצא הון רב, והרchip בלו אלוקים מזונו וזהו מאורען נפלא.⁴⁹

יש להבחין כי הסיפור שונה מהגרסאות שנידונו עד כה במספר מרכיבים עיקריים:

1. המספרת הספרותית שבו הוא נמצא.
2. הסיפור לשמור את המשמעות הכלכלית הפיזית של האוצר. אין כמעט רמזים לסתמיותו של האוצר ושל החיפוש אחריו.

האלכימאי

כל הספר מבוסס על התימה הנדונה. ישנו משפטים המתקשרים באופן ברור למסורת שהובאו לעיל: החלהה היא רק התחלה. כשהמשהו מקבל החלטה, הוא בעצם קופץ לתוך זרם חזק שישו אותו למקוםות סכלי לא חלים עליהם בשעה שהחלטת.

כל אחד בתחום נעריו יודע מה הייעוד שלו. בשלב זה של החיים בכל ברור והכל אפשרי. בני הנערדים אינם פוחדים לחלום, ולהשתoque לכל מה שהם רוצים שייהי להם בחיים. אבל בהמשך הזמן איזה כוח מסתורי מתחילה לשכנן אותם שאי אפשר להם שיגשו את ייעודם [...] זה כוח שנראה שלילי, אבל למען הוא מראה אך איך להגשים את ייעודך. הוא מכין את רוחך ואת רצונך, כי יש בעולם אמת אחת גדולה, תהיה מי אתה, ותענשה מה שתענשה, כאשרה באמת רצאה משהו[...]. זאת היא השליחות שלך על פני האדמה... נשמטה של העולם ניזונה מואושרים של בני האדם. וגם מן העצב, מן הקנהה ומצרות העין. חובתו האמיתית היהידה של האדם היא להגשים את ייעודו. כל הדברים אינם אלא אחד. וכשהאתה רוצה משהו, היקום כולו נחלץ לנזרתך כדי שתתגשים את המשאלתך של (דברי מלכיצדק מלך שלם, עמ' 24).

"בני האדם לומדים מוקדם בחיהם מה הסיבה לקיומם [...] ייתכן שבגלל זה הם גם מחייבים לוותר עליה כל כך מוקדם. אבל במקרה זה (דברי מלכיצדק מלך שלם עמ' 27).

רגע של חיפוש הוא רגע של פגישה עם האלוקים ועם הנצח" (עמ' 116).

במקום הנמצא לבך, שם יהיה האוצר שלך.

אוצרות מתגלים בכח המים השותפים, ואותם הזורמים גם קוברים אותם (עמ' 27).

איש אינו יכול להמלט מלבו, لكن צריך להאזין לו.

השנה האפילה ביוטר היא זו שלפני זריחת החמה.

⁴⁹ הלילה ה - 351 מתרוך: אלף לילה ולילה תרגום יוסף רבליון, הוצ' קריית ספר ירושלים

קיימים דבר אחד בלבד הגורם ל לחלום להיות לא אפשרי, והוא הפחד מכשلون.

הפחד מפני הסבל גרווע מהסבל עצמוו.

יש בעולם שפה שככל אחד מבין... זאת השפה של ההתלהבות, של דברים הנעשים מתוך אהבה ומתוך כוונה, ומתוך חיפוש אחריו מה שמאמינון בו ורצוים בו ניתן ללמוד את ההשוואה עם האלכימאי בכמה דרכים:

1. נתת לתלמידים למצוא את המשפטים שלעיל ודומיהם, העוסקים במסרים שמופיעים גם בספרות החסידי.
2. ניתן לשלב בלימוד כתיבה יוצרת ולתת לתלמידים לנתח את המשפטים שלעיל בדרך "חסידית".

הצעות DIDAKTICOT

ראשית יש להציג ולהזכיר כי ייחידת הלימוד בספרות החסידי היא בראש ובראשונה ייחידה בספרות ולא בהיסטוריה או במחשבת ישראל. על המורה ועל התלמידים להציג במהלך הלימוד את המאפיינים והמרכיבים הספרותיים. יחד עם זאת ברור שאי אפשר להעמיק בספרות ממש אם לא יודעים ומכירים ומבינים את העולם התרבותי שבו נוצרה היצירה.

הלימוד יכול להיעשות מכמה כיוונים:

1. לימוד של טקסט אחרי טקסט והשוואה ביניהם.
2. לפני כל לימוד,קיימים שיחה בכיתה על מהות חלום, ובעיקר להציג את השאלה העומדת ברקע של הספרותים. האם יש לlecture אחרי חלומות. את השיחה זו כדאי לקיים בכיתה גם אם הלימוד מתחילה בטקסט עצמו. זהה שאלה מהותית לגבי הגשمة תוכניות של האדם. בני נוער במסגרת בנויות הזהות האישית שלהם מתחזדים גם עם עם שאליהם זו. למספרים בגורסאות השונות של התינה ישנה אמרה מאוד ברורה בדבר חשיבות הלילכה אחר החלומות והഫסד של מי שלא עושה כן. יש להעמיד לדין הנחה זו משום שכפי שמכור מהחכים לא תמיד הלילכה אחר חלומות מניבה תוצאות חיוביות. מצד שני זניחת חלומות גורמת לחששות החמצה, וגם העולם והבריות מפסידים בדרך כלל למי הגשות חלום. כדאי לדון בשאלת מההיבט העיקרי העקרוני וגם מההיבט המעשי: אחרי אילו חלומות כדאי לlecture ואחרי אילו לא? וכיווץ'ב.
3. ניתן ללמידה את שתי הגרסאות במקביל. דרך זו מרכיבת יותר וולולה ליצור הבלבול, אולם מצד שני ישנים תלמידים שדרך זו تعנין אותם יותר ותתאגר אותם.
4. בכל דרך שתבחר יש לעבד על ההשוואה בין הגרסאות. מומלץ להיעזר בטבלה שהיינו בה כל המרכיבים של הספרותים: מבנה, עיצוב הדמויות, מערכת היחסים ביניהן, עיצוב המרחב, המסר וכדומה. יחד עם זאת יש להגיע גם למסר שעומד מאחורי הבדלים אלו.
5. ההדגשה בהוראה ביחידת זו בעיקר לאחר ההשוואה צריכה להיות על הקשר שבין תפיסת עולם לבין עיצוב ספרותי. אמנם זה עקרון שבודאי למד בעבר הזרמוניות, אולם במקרה הנוכחי ההדגמה ממשמעותית ביותר. שכן מדובר בספרורים שנראים דומים ועל המורה להוביל את התלמיד לכך שדווקא השינויים הקטנים לכואה הם המהותיים והם שעושים את ההבדל.

6. שאלת נוספת שיכדי לדון בה בעת שלומדים גרסת פשיסחא היא : "היה או לא היה", כאשר הכוונה לנסיבות בנית בית הכנסת בקרקוב. יש להבהיר את ההבדל בין ההיסטוריה לספרות. כאשר ההיסטוריה כותבת את שהייתה והספרות את שהייה יכולה להיות. יש לעמוד על ההבדל בין ההיסטוריה לבין סיפורו שיש לו בסיס ההיסטורי. וכיוצא"ב.

7. במסגרת הלימוד ניתן לשלב מושגים של זיאנרים אחרים המשיקים לסיפורים אלו כמו : סיפור עם, סיפור חניכה וסיפור מסע.

8. ניתן להעיר את הלימוד בחומרים ובין הם חומריים ספרותיים כפי שמופיע לעיל לגבי גרסאות נספות, ולגבי הסמלים בספר. ניתן להטיל על התלמידים משימה למצואו עוד גרסאות של התيمة הנידונה ולהשווות אותה לנלמד. ניתן להזכיר גם על ידי אמצעים נוספים כמו מוסיקה : הלחן של "כל העולם בולו גשר צר מאד" לחן שהתרפסם במיוחד אחורי חציית תעלת סואץ במלחמת יום הcapeiros. ולדבר על הקשר שבין סיטואציה, מילים ומנגינה. אפשר להביא מנוגינות של חסידי ברסלב ולנתחים וכיוצא"ב. ניתן לתת לתלמידים למצואו חומר בעצם באינטרנט על ברסלב ופשיסחא. ניתן להזכיר את נושא סמל הגשר על יד ניתוח צירורים כמו למשל הציור "הזעקה" של מונק.

ניתן למצואו חומר על ציור זה ומשמעותו באתרים הבאים :

http://he.wikipedia.org/wiki/%D7%90%D7%93%D7%95%D7%95%D7%A8%D7%93_%D7%9E%D7%95%D7%A0%D7%A7

http://www.schooly.co.il/files/files_forum_new/251200716280376.doc

9. ניתן לשלב בלימוד כתיבה יוצרת. לדוגמה : כתיבת המשך לסיפור בגרסת ברסלב, או תיאור מפגש בין המחבר בגרסת ברסלב והמחפש בגרסה פשיסחא וכיוצא"ב.

9. הצעה כללית : לפניה ליום של ייחידה זו כדי מאוד למורה להיכנס ליחידה המתווכח. ניתן להגיע אליה דרך אתר ספרות ממ"ד. גם אם המורה לא מתכוון ללמד את הספרים דרך היחידה, הוא יכול להזכיר את עצמו ואת תלמידיו מהחומרים הרבים המצויים בה, כמו כן ניתן למצוא בה קישורים אתרים שונים באינטרנט העוסקים בחומרי הלימוד.

למידה מהנה ופוראה

והעיקר שנזוכה כולנו (כן, גם אנחנו המורים) למצוא את האוצר.